

Honours opinies 2

Van Lesbische wensouders tot virtuele fotomodellen

Essaybundel Radboud Honours Academy
Vaardighedenmodule: Een overtuigend essay schrijven
Editie: voorjaar 2019

Auteurs:

Casper Slagt
Charlotte Seinen
Isabelle van den Heuvel
Jamie de Haas
Liselot Koenraadt
Loes Teering
Loes Wolters
Sterre van den Heuvel

Radboud Universiteit

Inhoudsopgave

De problematiek rondom het sociale leenstelsel.....	1
<i>Casper Slagt</i>	
Het einde van echte fotomodellen?.....	6
<i>Charlotte Seinen</i>	
Het belang van het religieuze standpunt in het publieke debat.....	11
<i>Isabelle van den Heuvel</i>	
Streven naar het basisinkomen.....	18
<i>Jamie de Haas</i>	
Van reflecteren tot rumineren leren.....	25
<i>Liselot Koenraadt</i>	
Het onderwijs slaat de plank mis	30
<i>Loes Teering</i>	
Leef alsof het je laatste dag is	36
<i>Loes Wolters</i>	
Minister Bruins: gatekeeper van de vervulde kindervens.....	44
<i>Sterre van den Heuvel</i>	

De problematiek rondom het sociale leenstelsel

Casper Slagt

Volgens filosoof Jean-Jacques Rousseau zijn er twee essentiële vrijheden die de staat zijn burgers moet garanderen: gelijke kansen en zelfontplooiing (Bertram, 2010). Onder het eerste wordt verstaan dat elke burger individueel kan functioneren binnen de samenleving waarin hij gelijkwaardig en onbegrensd is. Het tweede heeft als doel dat iedereen autonoom kan denken en dat men geen ondeugden als hebzucht, egoïsme en afgunst ontwikkelt. Deze zelfontplooiing wordt meestal aangeboden in de vorm van scholing aan jongeren, om zo vroeg mogelijk het proces te beginnen om hen te vormen tot de ideale burger. Met deze visie in het achterhoofd is het Nederlandse onderwijssysteem ingericht. Door principes als openbare instellingen, de leerplicht en bijzondere scholing krijgt iedere toekomstige burger een minimale basis aan zelfontplooiing. De Nederlandse overheid hoopt deze ontwikkeling nog verder door te trekken om door middel van het sociaal leenstelsel iedereen de mogelijkheid te geven om het hoger onderwijs te doorlopen.

Al is het ideaal achter het sociaal leenstelsel van essentieel belang, de huidige uitvoering is een mislukt initiatief van de overheid en moet daarom zo snel mogelijk vervangen worden. Om de tekortkomingen van het leenstelsel te onderbouwen, zullen drie aspecten in dit verband worden aangekaart. Ten eerste zal worden uitgelegd hoe de centrale ideologie achter het sociaal leenstelsel foutief blijkt te zijn. Hierbij zal worden aangetoond dat het initiatief zijn beloften niet heeft nagekomen. Ten tweede zal worden toegelicht wat de negatieve impact van het sociaal leenstelsel is op de gesteldheid van de studenten zelf. Hierbij wordt het paradoxale van de situatie duidelijk, dat juist het instrument tot zelfontplooiing een belemmering vormt voor de betrokken individuen. En als laatste zal worden uiteengezet hoe het sociaal leenstelsel de ongelijkheden binnen onze maatschappij alleen maar vergroot.

Kwaliteitsbeloften niet nagekomen

Het idee achter de invoering van het sociaal leenstelsel was om de kwaliteit van het hoger onderwijs te verbeteren, maar dit blijkt in de praktijk niet zo uit te pakken. Het geldt dat vrij zou komen bij de afschaffing van de basisbeurs zou worden overgedragen aan de academische instellingen, zodat zij hiermee de kwaliteit van hun onderwijs konden verhogen, wat de studenten ten goede zou komen. Het sociaal leenstelsel is dus gebaseerd op investeringsbeloften, die de vervanging van de basisbeurs horen te rechtvaardigen.

Het geld dat is vrijgekomen door de introductie van het sociaal leenstelsel, is wel overhandigd aan de universiteiten maar niet uitgegeven aan de verbetering van het onderwijs. De officiële belofte die door de overheid werd gemaakt bij de invoering in 2015 was dat academische instellingen binnen twee jaar gezamenlijk 600 miljoen euro extra zouden investeren in kwaliteitsverbetering van hun onderwijs. Dit bedrag was ingeschat om de juiste impuls aan de scholingsverbetering te geven zodat de student er vooralsnog op vooruit zou gaan. Van de opgegeven 860 miljoen euro aan investering blijkt dat maar een derde ervan binnen de categorie van kwaliteitsverbetering valt (Algemene Rekenkamer, 2018). Dit betekent dat de belofte van de overheid hoogstwaarschijnlijk niet binnen het tijdsbestek is waargemaakt. Bovendien blijkt uit de cijfers dat nu, na vier jaar, deze 600 miljoen euro vermoedelijk nog steeds niet geïnvesteerd zullen zijn.

Het hele principe waarop het sociaal leenstelsel is gefundeerd, namelijk de kwaliteit van het onderwijs verbeteren, blijkt nu een aanzienlijke misrekening te zijn omdat de beloftes niet zijn nagekomen. Hiervan zijn de studenten uiteindelijk de dupe. Het sociaal leenstelsel is an sich een ondergeschikt vervangingsmiddel van de basisbeurs voor de studenten. Daarom zou een deel van het bezuinigde geld terug aan de benadeelden gegeven moeten worden in de vorm van deze toegezegde investering, als verzachting. Doordat deze belofte als sneeuw voor de zon is verdwenen, wordt duidelijk dat het sociaal leenstelsel op losse schroeven staat. Als de overheid zijn kwaliteitsbeloften niet nagekomen is, dan is de reden achter de invoering van het sociaal leenstelsel ongegrond.

Psychologische stress

Het idyllische beeld van het sociaal leenstelsel is een mooi gegeven, dat iedere student vrij is om een studie te doorlopen zonder enige zorgen rondom financiële zaken. Degenen die thuis blijven wonen en elke dag naar hun instelling moeten reizen krijgen een lening in de vorm van een ov-chipkaart. Degenen die niet in staat zijn hun collegegeld te betalen met hun huidige inkomen kunnen het lenen van de overheid. En degenen die niet in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien zonder hulp van hun familie worden ondersteund door de staat. Maar alle drie de componenten blijven leningen, waardoor iedere student forse schuld opbouwt. Gedeelten ervan worden misschien wel als gift kwijtgescholden, maar alleen bij succesvolle afronding van de betreffende studie binnen een bepaald tijdsbestek. Het pittoresk-lijkende leven van de student wordt eigenlijk overschaduwd door een angst die gedurende het proces zelf als een zwaard van Damocles boven het hoofd hangt en die nog jaren daarna de desbetreffenden plaagt. De benauwdheid die hierdoor logischerwijs wordt ervaren eist zijn tol qua mentale gesteldheid (Van Straaten, 2014). Het sociaal leenstelsel veroorzaakt onnodig veel psychologische stress op de betreffende studenten.

De hoge schulden die studenten maken, ervaren zij als een blok aan het been. De taak van het sociaal leenstelsel is om te waarborgen dat iedere burger zich volledig kan ontplooiën zonder enige beperkingen. Het tegendeel blijkt echter waar. De stress die wordt veroorzaakt door financiële afhankelijkheid, angst voor de toekomst en onttrekking uit niet-academische activiteiten zijn welzeker beperkingen. Al zijn deze principes lastig te kwantificeren, recent is er onder de studenten zelf een initiatief geweest om hun gevoelens bij het sociaal leenstelsel in kaart te brengen. Hieruit is onder andere gebleken dat 73% van lenende studenten psychische klachten heeft of extra prestatiedruk ervaart door hun opgebouwde schuld als direct gevolg van het sociaal leenstelsel (Van Vreden & Thijssen, 2019). Door deze emotionele belasting in hun formatieve jaren kunnen studenten zich juist minder goed ontwikkelen tot autonome burger.

Al geeft het sociaal leenstelsel studenten de mogelijkheid om te gaan studeren, de manier waarop het is ingericht zorgt voor extra veel psychologische stress waardoor de gesteldheid van de leners intensief beïnvloed wordt op een negatieve manier. Door de opeenstapeling van extreem hoge schulden plus de druk om de studie binnen het tijdsbestek af te ronden, worden de studenten voor een groot deel van hun leven opgezaagd met een zware last. Om te voorkomen dat toekomstige generaties ook worden belast met de prijs van hun zelfontplooiing, moet het sociaal leenstelsel op de schop.

Sociale ongelijkheid

De laatste jaren is binnen onze samenleving de kloof tussen arm en rijk toegenomen (Kremer & Bovens, 2014). De strijd voor sociale gelijkheid blijkt vooralsnog niet gewonnen en dit komt onder andere doordat het sociaal leenstelsel een achteruitgang vormt ten opzichte van de basisbeurs (De Lange, Tolsma & Wolbers, 2016). Kortom, het sociaal leenstelsel verbreedt de sociale ongelijkheid binnen onze samenleving.

De hoge schulden die het sociaal leenstelsel met zich meebrengt voor de student, leiden ertoe dat sommige doelgroepen er geen gebruik van willen maken. Dit zorgt ervoor dat de academische kansen voor de mensen uit die groeperingen gelimiteerd worden, wat leidt tot sociale ongelijkheid. Er is aangetoond dat na het invoeren van het sociaal leenstelsel minder mbo-studenten doorstromen naar het hoger onderwijs dan voorheen met als belangrijkste factor zogeheten leenaversie: niet willen lenen uit angst voor schulden (Van den Broek et al., 2017). Deze keuze om niet te gaan studeren komt vaker voor wanneer de ouders een lage sociaaleconomische positie hebben, meer bepaald een laag opleidingsniveau, een lager inkomen of een niet-westerse culturele achtergrond. De groepen die het

hoogste risico lopen om beperkt te worden in hun zelfontplooiing, krijgen dus niet de ondersteuning van het sociaal leenstelsel die zij nodig hebben.

Ook studenten van wie de ouders genoeg verdienen, en die dus op het eerste gezicht geen economische hulp nodig lijken te hebben, worden echter benadeeld. Aangezien de grootte van de gift afhangt van het inkomen van de ouders, wordt deze groep door het sociaal leenstelsel meer afhankelijk van de financiën van hun ouders. Hierbij komt het probleem om de hoek kijken dat de ouders er immers gemakkelijk voor kunnen kiezen om alleen een studie te financieren die conform is aan hun verwachtingen en eisen. Als dat niet het geval is, krijgen deze studenten mogelijk geen financiële steun en moeten zij meer lenen om hetzelfde inkomen te hebben als andere lenende studenten, en bouwen zij daardoor juist meer schuld op. Voor deze groep dreigt de keuze tussen hun zelfontplooiingsvrijheid te laten ontnemen door hun ouders of geforceerd meer schulden op te bouwen. Beide uitersten van het sociaaleconomisch spectrum worden dus door het sociaal leenstelsel belemmerd, waardoor de sociale mobiliteit van deze studenten wordt gelimiteerd.

Het sociaal leenstelsel blijkt niet aan zijn belangrijkste functie te voldoen, namelijk om iedereen een gelijke kans te bieden om te studeren, maar zorgt juist voor sociale ongelijkheid door de limitatie van studiekansen. Als studenten met een lagere sociaaleconomische achtergrond worden gehinderd door leenaversie en als degenen uit economisch hogere lagen worden gehinderd door het inkomen van hun ouders, dan wijst dit op een gebrekkig systeem. Hoewel de benaming impliceert dat het stelsel sociale gelijkheid bevordert, is het tegendeel waar.

Fatsoenlijk alternatief broodnodig

Volgens Jean-Jacques Rousseau is de mens niet van nature slecht, maar wordt hij door de samenleving om zich heen gecorrumpeerd (Bertram, 2010). Een van de belangrijkste oorzaken van dit corruptieproces is volgens Rousseau de noodzaak tot succes. Als deze noodzaak door een maatschappij wordt aangemoedigd, dan erodeert zij het goede dat een individu bezit. Het sociaal leenstelsel bevordert deze noodzaak tot succes middels het uitoefenen van prestatiedruk op studenten. Dit komt doordat de studie op tijd afgerond moet worden, anders vervalt de gift en wordt het omgezet naar extra schulden. Het sociaal leenstelsel draagt op deze manier dus bij aan een corrumperende samenleving.

Het sociaal leenstelsel komt zijn beloften niet na, heeft kwalijke gevolgen voor de studenten zelf en splijt onze samenleving. Het is dus een mislukt initiatief dat zo snel mogelijk vervangen moet worden. Hiermee komt de overheid zijn plicht niet na om gelijke kansen en zelfontplooiing te

garanderen aan ieder van haar burgers. Het sociaal leenstelsel is dus een achteruitgang op de twee vrijheden die de staat moet waarborgen en het bevordert zelfs een van de attributen van een corrumperende samenleving volgens de criteria van de filosoof Jean-Jacques Rousseau. De proliferatie van zelfzucht en prestatiedruk moet stop worden gezet om daarvoor in de plaats weer de grondslag van de Nederlandse maatschappij te stimuleren van gelijke kansen en zelfontplooiing. Daarom is het hoog tijd dat de overheid haar foutieve beleid inziet voordat het verder uit de hand loopt; het proces van vernieuwing van het sociaal leenstelsel moet nu van start gaan, want een fatsoenlijk alternatief is broodnodig.

Literatuurlijst

Algemene Rekenkamer. (2018). *Voorinvesteringen en medezeggenschap hoger onderwijs*.

Geraadpleegd van <https://www.rekenkamer.nl/publicaties/rapporten/2018/01/25/voorinvestering-en-medezeggenschap-hoger-onderwijs>

Bertram, C. (2010). Jean Jacques Rousseau. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2018 Edition). Geraadpleegd van

<https://plato.stanford.edu/archives/fall2018/entries/rousseau/>

De Lange, M., Tolsma, J., & Wolbers, M. H. J. (2016). Opleiding als sociale scheidslijn. *Beleid en Maatschappij*, 43(1), 61-68.

Kremer, M., & Bovens, M. A. P. (2014). *Hoe ongelijk is Nederland?: een verkenning van de ontwikkeling en gevolgen van economische ongelijkheid*. Amsterdam University Press.

Van den Broek, A., Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Tholen, R., Duysak, S., & Nooij, J. (2017).

Monitor Beleidsmaatregelen 2016-2017. Geraadpleegd van

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/05/01/monitor-beleidsmaatregelen-2016-2017>

Van Straaten, B. (2014). Schuldenproblematiek bij kwetsbare jongeren. *Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen*, 92(1), 22-23.

Van Vreden, W., & Thijssen, R. (2019). *Impact van leenstelsel op welbevinden studenten: Kwantitatief onderzoek naar de relatie tussen het leenstelsel en het welbevinden van studenten in Nederland*.

Geraadpleegd van <http://www.iso.nl/website/wp-content/uploads/2019/01/Onderzoek-Impact-leenstelsel-op-welbevinden-studenten-Motivaction-definitief.pdf>

Het einde van echte fotomodellen?

Charlotte Seinen

In maart 2019 bracht het modetijdschrift Glamour de derde editie uit van dit jaar. Ondanks dat de editie eruit zag als elk ander nummer van Glamour was er toch een verschil op te merken.

Op de voorkant van het tijdschrift stond namelijk een virtueel fotomodel, genaamd Raven. Net zoals elk ander fotomodel heeft ook Raven een levensverhaal: ze is drieëntwintig jaar en woont door haar succesvolle modellencarrière niet alleen in het Nederlandse Den Haag, maar ook in het Chinese Shanghai. Met een porseleinen huid, amandelachtige ogen, zwart haar en een dun lichaam waar menig tienermeisje een moord voor zou doen, is Raven perfect. Misschien zelfs te perfect. Deze perfectie is gemakkelijk te maken met de computer, zoals al meerdere fotomodellenbureaus doen. Raven is namelijk niet het eerste virtuele fotomodel. Het grote modemerkt Balmain maakt ook al gretig gebruik van virtuele fotomodellen. Zo verschenen de drie virtuele fotomodellen van Balmain Shudu, Margot en Zhi voor het eerst op de Paris Fashion Week dit jaar. De oprichter van Balmain vindt het een voordeel dat virtuele fotomodellen precies naar zijn wens gemaakt kunnen worden. Niet alleen hij, maar ook vele anderen zien deze zelf gemaakte virtuele fotomodellen als een groot voordeel. Daarom schieten de virtuele modellenbureaus, waar precies een fotomodel naar de wens van de klant kan worden gemaakt, als paddenstoelen uit de grond.

Met de opkomst van deze virtuele fotomodellen, ontstaan er ook een aantal nieuwe vragen. Eén van deze vragen is of virtuele modellen voor het einde van echte fotomodellen kunnen zorgen. Diverse onderzoeken tonen aan dat er toch nog wel veel haken en ogen zitten aan het gebruik van virtuele fotomodellen. Virtuele fotomodellen kunnen daardoor op dit moment echte fotomodellen niet vervangen. Toch zouden deze virtuele fotomodellen wel echte fotomodellen moeten vervangen.

Het gebruiken van virtuele modellen kan namelijk zorgen voor een algeheel beter gezondheidsperspectief. Uit onderzoek van Festinger (1954) blijkt dat mensen zichzelf continu met anderen vergelijken die gelijksoortig zijn (Bessenoff, 2006). Festinger (1954) noemde dit concept ook wel de social comparison theory. Er zijn twee manieren van vergelijken. Zo kunnen we onszelf neerwaarts vergelijken, oftewel we denken minder positief over onszelf dan over de ander. Ook kunnen we onszelf juist opwaarts vergelijken, waardoor we positiever denken over onszelf. We vergelijken ons echter eerder neerwaarts dan opwaarts. Dit kan zorgen voor een gevoel van minderwaardigheid en zelfs tot ongezonde extreme reacties, zoals plastische chirurgie, ongebalanceerde diëten of misbruik van steroïden. Een psychologisch voordeel van virtuele modellen

is dat deze modellen te perfect zijn. Doordat deze perfectie te onrealistisch is, gaan we ons minder vergelijken met deze modellen. We weten namelijk dat deze fotomodellen niet de werkelijkheid zijn en daardoor niet gelijksoortig zijn met ons. Dit idee van onwerkelijkheid kan zorgen voor minder grote lichaamsontevredenheid.

Ook in de modellenindustrie zelf kan een vervanging van echte fotomodellen voor virtuele modellen voor een verandering zorgen. Op dit moment zijn namelijk de lichaamseisen die worden gesteld aan het worden van een fotomodel zeer scherp. Hoewel in 2016 verschillende fotomodellenbureaus en tijdschriften als Vogue een afspraak met elkaar sloten om ongezonde dunne modellen te voorkomen, blijkt dit nog steeds amper te helpen. Zo moet een fotomodel een heupmaat hebben die overeenkomt met een maat 34. Dit is zeer onrealistisch aangezien de heupmaat van de gemiddelde Nederlands vrouw overeenkomt met een maat 42. Virtuele modellen hoeven niet af te vallen om aan deze ongezonde standaard te voldoen. Zij kunnen precies met een klik op de muis naar de gewenste vorm van de maker worden gemaakt.

Gekeken vanuit een marketingperspectief blijken marketeers voor een belangrijke uitdaging te staan (Quilty, Solomon & Englis, 2000). Het is namelijk van belang om een model te vinden die aantrekkelijk is. De aantrekkelijkheid van het model reflecteert namelijk door op het product, ook wel het "what is beautiful is good" perspectief genoemd. Virtuele modellen kunnen met gemak aantrekkelijk worden gemaakt en daardoor kan er een positievere attitude ontstaan ten opzichte van het product.

Op dit moment zitten er echter ook nog vele nadelen aan het vervangen van echte fotomodellen voor virtuele modellen. De virtuele fotomodellen zo perfect mogelijk zou namelijk een uncanny effect kunnen veroorzaken (Cheetman, 2017). Het uncanny effect ontstaat wanneer het model zó erg op de werkelijkheid lijkt, dat er geen onderscheid meer gemaakt kan worden tussen echt of nep. Zodra het virtuele fotomodel op een daadwerkelijk mens lijkt, is het gek dat er geen imperfecties te vinden zijn, zoals dit bij werkelijke mensen wel te vinden is. Dit realisme kan volgens Eberle (2009) zorgen voor een soort van eigenaardigheid en ongemakkelijkheid, dat vervolgens zorgt voor een afkeer ten opzichte van het virtuele model.

Vanuit marketingperspectieven kan dit uncanny effect gezien worden als een negatief iets. Afkeer ten opzichte van het model leidt namelijk tot een afkeer ten opzichte van het gepromote merk en minder mensen die producten van het merk zouden kopen. Dat is natuurlijk niet de bedoeling. Deze negatieve attitude kan verklaard worden aan de hand van de cognitieve dissonantie theorie van Leon Festinger (1957). Cognitieve dissonantie is een onaangename spanning die ervaren wordt wanneer er

overtuigingen, ideeën of opvattingen tegenstrijdig zijn met de eigen overtuigingen, ideeën of opvattingen van mensen. Het wordt ook wel omschreven als een onaangenaam gevoel. Van dit onaangename gevoel willen mensen zo snel mogelijk af. Als mensen een fotomodel zien en er volgens achter komen dat het fotomodel virtueel is en dus niet bestaat, ontstaat er dissonantie. Deze dissonantie ontstaat doordat het beeld niet overeenkomt met wat hij of zij in gedachten had te zien. Het kan vergeleken worden met bijvoorbeeld muziek, waar de tekst niet bij de melodie past. Er is een vrolijk deuntje, maar een zielige tekst. Dit klopt niet en zorgt daardoor voor een onaangenaam gevoel.

Gekeken vanuit een ander marketingperspectief, is celebrity endorsement belangrijk. Bij celebrity endorsement worden beroemdheden ingezet bij marketingcampagnes (Ahmed, Seedani, Ahuja & Paryani, 2015). Hoewel vroeger fotomodellen niet als beroemdheden werden gezien, is er nu nauwelijks nog een onderscheid te maken. Met maar liefst 6 miljoen volgers kunnen ook de Nederlandse fotomodellen Doutzen Kroes en Romee Strijd gezien worden als beroemdheden. Van belang bij celebrity endorsement is dat de beroemdheid met het merk of het product klopt. Dit wordt ook wel de match-up hypothese genoemd. De vraag is namelijk of een virtueel fotomodel passend bij een product kan worden gemaakt. Beroemdheden hebben een bepaalde persoonlijkheid en een bepaald leven, zoals Doutzen Kroes die zich dagelijks inzet voor het uitsterven van de olifant. Virtuele fotomodellen hebben geen werkelijk leven en geen persoonlijkheid. Ze zijn leeg. Eigenlijk kunnen ze ook wel worden gezien als paspoppen. Net zoals paspoppen laat het wel zien hoe kleding erop staat, maar straalt het niets uit. Is dit genoeg om een merk te promoten? Bij het promoten van een merk is het namelijk van belang dat ook de persoonlijkheid van het model bij dit merk past. Anders kan er incongruentie ontstaan. Het is bijvoorbeeld ook gek om een haute couture model een kast van Ikea te laten promoten.

Bovendien ontstaan er maatschappelijke problemen wanneer echte fotomodellen vervangen worden door virtuele fotomodellen. Er werken maar liefst wereldwijd 13.500 mensen als model. Als virtuele modellen deze modellen vervangen, zouden deze mensen aanzienlijk minder werk krijgen. Maar niet alleen deze mensen worden minder ingezet, ook de mensen die achter de schermen, zoals cameramensen en visagisten krijgen steeds minder werk. Natuurlijk zijn er nog steeds modellen nodig voor daadwerkelijke modellenshows. Tenzij de modellenbureaus hologrammen op de catwalk willen laten lopen, wat op dit moment geen onrealistisch idee lijkt.

Samenvattend zitten er dus een aantal positieve en een aantal negatieve kanten aan het vervangen van echte fotomodellen door virtuele fotomodellen. Een positieve kant is bijvoorbeeld dat het ideaalbeeld van jongeren en modellen realistischer wordt. Het ideaalbeeld van een model is nu bij

veel merken maat 34. Dit is onrealistisch en vaak worden extreem ongezonde manieren gebruikt om deze maat 34 te bereiken. Het vervangen van deze fotomodellen voor virtuele fotomodellen geeft dus in het geheel een beter gezondheidsperspectief. Ook kan de marketing positieve kanten ervaren aan het hebben van virtuele fotomodellen omdat zij deze fotomodellen precies kunnen aanpassen aan het “what beautiful is good” stereotype en daarmee een sterkere merk attitude kunnen opbouwen. Echter, een probleem hiervan is dat virtuele modellen vaak te realistisch zijn. Dit realisme kan leiden tot een negatief aspect: het uncanny effect. Dit effect zorgt ervoor dat mensen afkeer krijgen ten opzichte van het merk attitude. De grens tussen realisme dat kan leiden tot een positieve merkattitude en realisme wat kan leiden tot een negatieve merkattitude is dus zeer klein. Daarnaast kan er cognitieve dissonantie optreden wanneer men erachter komt dat het fotomodel niet echt is, maar virtueel. Ook dit kan zorgen voor een negatievere attitude ten opzichte van het merk. Het laatste negatieve aspect is de match-up hypothese, waar moeilijk aan voldaan kan worden met virtuele modellen omdat zij geen daadwerkelijke persoonlijkheid hebben.

Dus kunnen virtuele fotomodellen voor het einde van echte fotomodellen zorgen? Dit lijkt een niet uit te sluiten toekomstperspectief, maar tot nu toe wegen de negatieve kanten sterker dan de positieve kanten. Het totaal vervangen van echte fotomodellen door virtuele fotomodellen lijkt echt onrealistisch. Gedurende tijd kan het zijn dat door de veelvoudige blootstelling aan virtuele modellen een positievere attitude ontstaat ten opzichte van de virtuele modellen. Dit zou de toekomst echter moeten uitwijzen.

Referenties

Bakar, F. (2018, 2 september). Balmain has a new army of models but none of them are human. Geraadpleegd van <https://metro.co.uk/2018/09/02/balmain-has-a-new-army-of-models-but-none-of-them-are-human-7905954/>

Bessenoff, G. R. (2006). Can the media affect us? Social comparison, self-discrepancy, and the thin ideal. *Psychology of Women Quarterly*, 30, 239-251.

Cheetman, M. (2017). Editorial: The uncanny valley hypothesis and beyond. *Frontiers in Psychology*, 8, 1738. doi: 10.3389/fpsyg.2017.01738

Eberle, S. G. (2009). Exploring the Uncanny Valley to Find the Edge of Play. *American Journal of Play*, 2(2), 167-194.

EditieNL (2019, 4 maart). Eerste virtuele model op Nederlandse tijdschriftencover: is dit de toekomst? Geraadpleegd van <https://www.rtlnieuws.nl/editienl/artikel/4630411/virtueel-model>.

Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations*, 7(2), 117-140.

Hosie, R. (2018, 3 september). Balmain reveals line-up of virtual models for latest campaign. Geraadpleegd van <https://www.independent.co.uk/life-style/fashion/balmain-virtual-models-digital-campaign-fashion-shudu-a8520871.html>

Quilty, N. T., Solomon, M. R., & Englis, B. G. (2000). Icons and avatars: Cyber-models and hyper mediated visual persuasion. *Advertising and visual Persuasion, edited*.

Festinger, L. (1957). A theory of cognitive dissonance. Stanford, CA: Stanford University Press

Ahmed, R., Seedani, S., Ahuja, M. & Paryani, S. (2015). Impact of celebrity endorsement on consumer buying behavior. *SSRN*, 1-11.

Het belang van het religieuze standpunt in het publieke debat

Isabelle van den Heuvel

De liberale staatsinrichting van Nederland stelt dat individuele burgers zich moeten kunnen identificeren met de wetten die erin ontstaan. Deze basis wordt bijvoorbeeld gestimuleerd door de parlementaire democratie en de mogelijkheid tot het voeren van het vrije publieke debat. In het laatste geval geschiedt de identificatie indirect middels de dialoog tussen burgers met elk hun eigen standpunt. In die dialoog probeert men elkaar uitleg te bieden over de eigen standpunten, waardoor weloverwogen visies ontstaan op maatschappelijke kwesties die op hun beurt leiden tot verandering of bevestiging van het huidige politieke klimaat.

Een deel van de burgers wordt echter vaak uitgesloten van zo'n persoonlijke uitdrukking in het publieke debat, namelijk: gelovigen. Religieuze geluiden worden geweerd uit het publieke debat wegens de irrationaliteit van de waarheidsclaims. Gelovigen doen namelijk beroep op autoriteit in hun bewijslevering. De rationele standpunten uit de seculiere hoek worden verdedigd aan de hand van natuurwetenschappelijke bewijzen, welke niet te verenigen zijn met autoriteitsbewijzen. Gezien de natuurwetenschappelijke bewijsvoering leidend is in de Nederlandse samenleving delven religieuze standpunten het onderspit. Hierdoor ontstaat echter het gevaar dat gelovigen zich niet meer kunnen identificeren met wetten die bijvoorbeeld kwesties van leven en dood betreffen. Bovendien wordt de waardevolle bijdrage die zij kunnen leveren aan het publieke debat ontkend.

Religieuze standpunten zouden gelijkwaardig aan seculiere standpunten opgenomen moeten worden in het publieke debat. De 'talen' van beide typen waarheidsclaims zijn echter niet te verenigen, gezien de religieuze stoelt op een niet-toetsbare metafysische werkelijkheid en de seculiere op de toetsbare fysische werkelijkheid. Toch is het mogelijk de standpunten van beide groepen op te nemen in het publieke debat en wel door de focus te verleggen van aangenomen waarheden naar de waarden en handelingen die daaruit ontstaan.

Religie en secularisme in het publieke domein

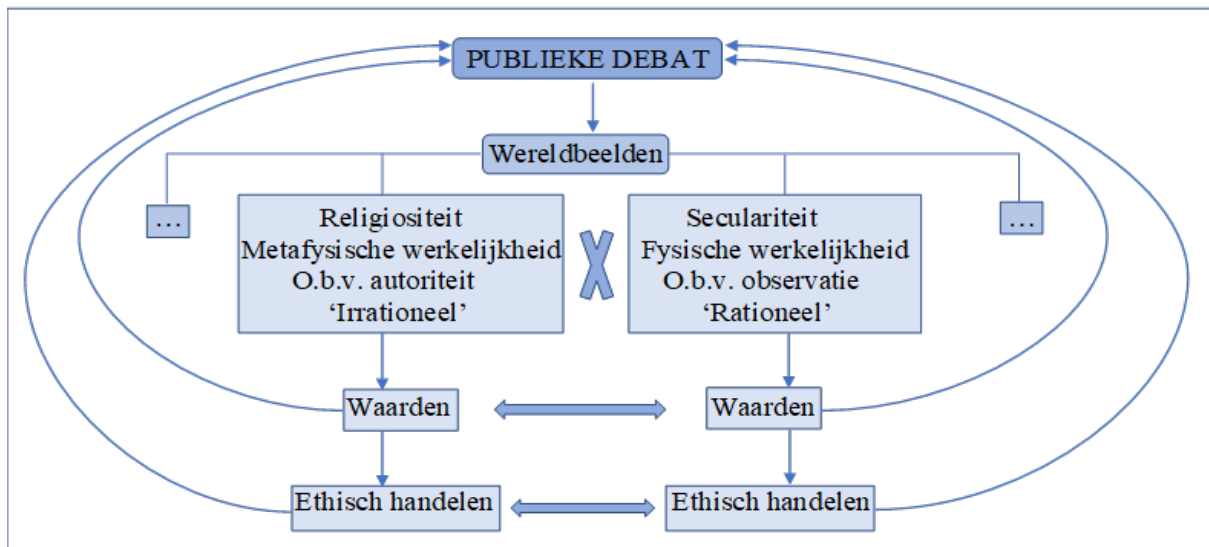
Het vrije publieke debat tussen burgers is belangrijk voor een werkende liberale staatsinrichting. Men bespreekt daarin met elkaar diverse standpunten over de manier waarop men vindt dat men zou moeten samenleven. Iedereen doet dat vanuit een bepaald wereldbeeld, ofwel vanuit een geheel aan opvattingen over hoe de wereld eruit ziet en eruit zou moeten zien. Deze wereldbeelden zijn divers, maar kunnen onder andere worden verdeeld in seculiere en religieuze typen. In het heden worden religieuze ideeën vaak geweerd uit het publieke debat. Dat wordt kracht bijgezet door de scheiding

van kerk en staat, waarin de overheid en religieuze instituten zich niet mogen mengen in elkaars organisatorische en bestuurlijke constructies.

Religiositeit behoort volgens sommigen tot een ander deel van onze leefwereld dan de politieke wilsvorming. De hoofdreden daarvoor is dat argumenten vanuit het religieuze wereldbeeld voortkomen uit een andere werkelijkheid met bewijslevering op basis van autoriteit. Dat druist in tegen de manier waarop de niet-religieuze hoofdmoot zijn argumenten opbouwt, namelijk op basis van wetenschappelijke bewijslevering. Die laatste groep doet religieuze argumenten af als irrationeel, doordat ze niet empirisch onderbouwd zijn, en brengt de waarde van de religieuze argumenten zo in diskrediet.

Het mogelijke religieuze aandeel in het publieke debat

De Amerikaanse filosoof Robert Audi stelt dat de irrationele religieuze argumenten enkel moeten worden toegelaten in het publieke debat als deze geneutraliseerd worden tot rationele, onpersoonlijke communicatie. Die redenatie is echter fout op twee niveaus. Allereerst veronderstelt deze 'oplossing' de mogelijkheid om op aanvraag te kunnen veranderen van wereldbeeld. Gezien denken en taal mede worden bepaald door een wereldbeeld, zal de gelovige niet makkelijk constructies vinden om de eigen argumenten om te vormen tot een seculier acceptabel geheel. Hij of zij zal zich daardoor sneller uit het publieke debat onttrekken. Ten tweede wordt met deze 'oplossing' geïmpliceerd dat het publieke debat enkel kan worden gevoerd op het niveau van de bewijslevering. Onpersoonlijke communicatie betekent namelijk communicatie die geen persoonlijke ervaring betreft, maar objectieve observatie of consensus. Irrationele, persoonlijke bewijzen moeten plaatsmaken voor rationele, onpersoonlijke bewijzen. Het publieke debat kan echter ook op andere niveaus plaatsvinden, zoals het niveau van waarden en ethisch handelen. Hoe dat naar mijn idee werkt heb ik geïllustreerd in figuur 1.

Figuur 1: de communicatieniveaus van het publieke debat en de werking ervan.

Waarden en ethisch handelen komen bij religieuze en seculiere wereldbeelden beide voort uit hun bewijzen. Het is daarbij voor de objectiviteit niet relevant of men het eens is met de manier waarop men tot die bewijzen is gekomen, omdat beide groepen een subjectieve omschakeling nodig hebben om tot die waarden en dat handelen te komen. Dat kan worden toegelicht met de actuele problematiek van klimaatverandering.

De subjectieve omschakeling

In Psalmen 24 wordt gesteld dat de aarde en alles wat erop leeft van God is, omdat hij het geschapen heeft. Deze bewijsvoering kan worden omgevormd tot de waarde 'zorg dragen' en wel omdat alles op deze aarde niet van het individu is, maar van zijn schepper voor wie hij eerbied heeft omdat hij ook zijn schepper is. Vervolgens kan deze waarde worden omgezet tot overgaan op handelen dat de schade van onze invloed op de aarde beperkt of zelfs herstelt. Secularisten kunnen tot eenzelfde conclusie komen, maar dan vanuit wetenschappelijke bewijzen: als men op deze manier doorgaat zullen er uitputtingsgrenzen van de aarde overschreden worden die niet meer hersteld kunnen worden of waarvan men niet weet wat daarna zal gebeuren met de aarde. De waarde die daaruit voortkomt is 'zorg dragen' zodat de wereld leefbaar blijft in deze tijd en hierop volgende tijden voor ons en ons nageslacht. Met deze waarde kan vervolgens worden overgegaan op handelen dat de schade van onze invloed op de aarde beperkt of zelfs herstelt.

De subjectieve omschakeling die nodig is om van bewijslevering over te gaan op waarden en ethisch handelen zorgt ervoor dat de twee groepen nader tot elkaar kunnen worden gebracht in het

publieke debat. Als de gelovigen en secularisten met elkaar zouden spreken op het niveau van de bewijzen, dan zou dat uitmonden in een kort gesprek. Waar Audi pleit voor rationele, onpersoonlijke communicatie op het niveau van bewijslevering, zou het dus juist beter zijn om over te gaan op persoonlijke communicatie op het niveau van waarden en ethisch handelen. In dat geval kan het ene argument niet als irrationeler dan het andere argument worden afgedaan en daarmee niet worden geweerd uit het publieke debat.

Nu wil dit niet zeggen dat iedere gelovige of iedere secularist tot de bovenstaande conclusie komt en zij het daardoor altijd met elkaar eens zijn in een gesprek op dit niveau. Het bovenstaande toont slechts dat de denkniveaus gelijkgetrokken kunnen worden en zo kan worden overgegaan op een redelijke discussie. Men kan verschillende meningen hebben vanuit verschillende wereldbeelden, maar men zou elkaar niet moeten hoeven weren uit de openbare dialoog. Met dit voorbeeld wordt aangetoond dat dat ook zeker niet hoeft op basis van het verschil tussen religiositeit en seculariteit.

Het noodzakelijke religieuze aandeel in het publieke debat

Het is niet alleen mogelijk, maar ook noodzakelijk religieuze standpunten gelijkwaardig aan seculiere standpunten op te nemen in het publieke debat. Brits theoloog Rowan Williams illustreert dat met het onderscheid tussen programmatisch en procedureel secularisme. In zijn boek *Geloof in de publieke ruimte* stelt hij dat bij programmatisch secularisme iedere ideologische of religieuze overtuiging teruggedrongen wordt tot de privésfeer, zodat deze geen aanstoot kan geven en geen andere overtuigingen kan overstemmen of onderdrukken. In deze vorm van secularisme vindt dus geen open uitwisseling van opvattingen plaats. Volgens Williams brengt die neutrale openbare ruimte schade toe aan de liberale samenleving, waarin burgers zich moeten kunnen vinden in de wetgevingen. Daartegenover plaatst hij het procedureel secularisme, waarin ideologische en religieuze geluiden worden gehoord, maar niet bevoorrecht of gevrijwaard van kritiek. Op die manier worden de morele overweging van de burger én de burger zelf erkend. Het procedureel secularisme maakt het mogelijk wetten te ontwerpen die religieus kunnen worden beargumenteerd, zonder bevoorrechte positie. Die mogelijkheid is noodzakelijk voor de waarborging van de vrijheid van alle burgers.

Het religieuze geluid in het publieke debat is niet enkel bevorderlijk voor de algemene burgerlijke vrijheid. Duits filosoof en socioloog Jürgen Habermas stelt dat de ethiek van burgerschap in de liberale staat inhoudt dat burgers elkaar respecteren als vrije en gelijke leden van de politieke gemeenschap. Het uiten en aanhoren van standpunten zorgt er daarbij voor dat men gerespecteerd wordt en respect opbrengt voor de ander. Hij gaat echter verder dan de beschouwing van de rechten

en plichten in een liberale staat. Habermas stelt dat seculiere burgers onder bepaalde omstandigheden zelfs kunnen leren van religieuze bijdragen, in het bijzonder bij morele kwesties.

De verregaande technologisering en individualisering van de huidige tijd zorgen voor verschillende gevaren. Eén belangrijk gevaar is uniformiteit in denken en uitingen. Het samenspel van technologisering en individualisering kan namelijk het standpunt vormen dat alles wat technologisch mogelijk en vermeend individueel wenselijk is, moet kunnen worden uitgevoerd. Het individu dat geheel over zijn eigen leven heerst wordt dé maatstaf waarnaar geleefd en gestreefd moet worden. Nu is er niet direct iets mis met de soevereiniteit van het individu. Wanneer het denken over morele kwesties zoals abortus, levensbeëindiging en levensverlenging echter wordt gereduceerd tot 'als het mogelijk en individueel wenselijk is moet het mogen', dan zal er weinig ruimte overblijven voor andere standpunten en zal men geen weloverwogen beslissingen kunnen nemen. De diverse publieke discussie zorgt namelijk niet enkel voor wederzijds respect, maar draagt ook bij aan individuele morele vorming. Voordat een burger vrij kan zijn in zijn keuzes moet hij of zij verschillende soorten informatie en standpunten kunnen afwegen. Dat wordt een bijna onmogelijke opgave als het publieke debat wordt gekenmerkt door uniformiteit in plaats van door pluriformiteit. Het religieuze standpunt heeft een bijzondere en noodzakelijke positie in die pluriformiteit, welke kan worden uitgelegd aan de hand van de discussie omtrent voltooid leven.

De discussie omtrent voltooid leven

De bijdrage van het religieuze standpunt komt sterk naar voren bij kwesties rond leven en dood, zoals bij de voltooid-levendiscussie. 'Voltooid leven' is de medische hulp bij zelfdoding voor mensen die niet ziek zijn, maar hun leven voltooid achten. Deze 'voltooing' wordt door de

Nederlandse Vereniging voor een Vrijwillig Levens einde uitgelegd als: "lijden aan de zinloosheid en uitzichtloosheid van het leven, een gevoel van nutteloosheid, verlies van doel, zingeving en ontbreken van perspectief. Er is daarbij sprake van existentieel lijden zonder noodzakelijke medische grondslag". Er komt een steeds grotere vraag naar actieve zelfbeschikking op dit terrein, maar die zelfbeschikking kan niet zonder morele problemen plaatsvinden.

Voorbeelden van die problemen zijn de eventuele externe druk op basis waarvan men het leven voltooid kan achten, zoals eventuele mantelzorgers niet tot last willen zijn; hoe existentieel lijden objectief geduid en gemeten kan worden, gezien het een veelal subjectieve ervaring is; en de vraag of zelfbeschikking een voldoende voorwaarde is voor de morele rechtvaardiging van (deze vorm van) euthanasie. Om de waarde van het religieuze standpunt in het publieke debat in te kunnen zien is vooral het laatstgenoemde probleem van belang. Zelfbeschikking is een belangrijke voorwaarde voor

euthanasie, maar kan niet als hoofdvoorwaarde worden aangedragen omdat de beslissing dan gemakkelijk wordt gereduceerd tot 'het is mogelijk en ik wil dit, dus ik mag dit'. Zelfbeschikking staat dan zo hoog in het vaandel dat het individu weinig gevarieerde en nieuwe informatie meer kan krijgen, wat resulteert in een eenzijdige en daardoor ongegronde overweging. Mijns inziens is het van belang een grote diversiteit aan standpunten in te brengen in de discussie omtrent voltooid leven, zodat simpele redeneringen voorkomen kunnen worden. Maar waarom moeten dat dan religieuze standpunten zijn? Eerder is het voorbeeld van klimaatverandering aangehaald om de mogelijkheid van het religieuze standpunt in het publieke debat aan te tonen. Dit voorbeeld is relatief simpel, omdat in beide gevallen de bewijzen al aantonen welke waarden eruit voortkomen en welk ethisch handelen wordt verwacht. In het geval van stervenshulp ligt dit voor de seculiere standpunten wat ingewikkelder. Op basis van welke wetenschappelijke bewijzen kan men een negatief oordeel over hulp bij zelfdoding bedenken en afwegen? Waarom zou een individu op basis van wetenschappelijke bewijzen wel of niet moeten kunnen overgaan op hulp bij zelfdoding? Waarom zou een arts op basis van wetenschappelijke bewijzen wel of niet moeten kunnen helpen bij zelfdoding? Zonder de bewijslevering kan de stap naar waarden of ethisch handelen niet worden voltrokken. Het is precies dit gat, dit betreden van het morele terrein, waar religie een waardevolle bijdrage kan leveren.

Niet-gelovigen hoeven het niet eens te zijn met de manier waarop de bewijzen voor niet moorden, niet zelfdoden en doorstaan van lijden worden gepresenteerd in joods-christelijke teksten. Wel is het van belang dat zij inzien dat dergelijke religieuze, morele standpunten kunnen leiden tot een overweging die verder gaat waar het seculiere voorstellingsvermogen eindigt. In een confrontatie met andermans ideeën en in het spel van pluriformiteit kan men pas overgaan op een eigen wilsvorming. En daar waar het seculiere niet voldoende reiken kan, kan het religieuze de diversiteit bieden die de individuele keuzevrijheid creëert en waarborgt.

Conclusie

De liberale staatsinrichting van Nederland kan geperfectioneerd worden door religieuze standpunten mee te nemen in het publieke debat. Deze religieuze standpunten zouden gelijkwaardig aan seculiere opgenomen moeten worden. De meest inclusieve oplossing daarvoor is dat het publieke debat verschuift van het niveau van de bewijsvoering naar het niveau van waarden en ethisch handelen. De niveaueschuiving zorgt ervoor dat gelovigen hun wereldbeeld en denken niet hoeven aan te passen om erkend te worden en zorgt ervoor dat secularisten kunnen worden aangevuld in morele kwesties. Beide uitkomsten van deze oplossing dragen bij aan weloverwogen politieke besluit- en wilsvormingen, omdat pluriformiteit een voorwaarde is voor het maken van gegronde keuzes en voor de erkenning van iedere burger.

Uiteindelijk is het aan de burger zelf om zich in te zetten voor wat hij belangrijk acht: vrijheid in het hebben en uitspreken van een wereldbeeld en vrijheid in het maken van eigen keuzes.

Referenties

Audi, Robert en Nicholas Wolterstorff. *Religion in the Public Square: The Place of Religious Convictions in Political Debate*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers (1996).

Dute, Jos. "Stervenshulp bij Voltooid Leven." *Actioma* 199 (2017) 20-28.

Habermas, Jürgen. "Religion in the Public Sphere." *European Journal of Philosophy* 14 (2006): 1-25.

Rummens, Stefan. "Hoe Seculier is de Postseculiere Samenleving? Jürgen Habermas over religie in de publieke sfeer." *Ethiek & Maatschappij* 4 (2007): 7-23.

Verbaan, Peter. "De Diagnose van Rowan Williams." *Kontekstueel* 1 (2014): 5-8.

Wijngaarden, Els van. "Assisted Dying for Healthy Older People: A Step too Far?" *The BMJ* [x] (2017): 1-3. doi: 10.1136/bmj.j2298.

Williams, Rowan. *Geloof in de Publieke Ruimte*. Zierikzee: Skandalon, 2013.

Streven naar het basisinkomen

Jamie de Haas

Van armoede spreken we niet snel in Nederland. Toch waren er in 2016 bijna 600 duizend gezinnen die van een laag inkomen moesten rondkomen, dat is ruim 8% van de Nederlandse bevolking. Daarnaast heeft ook nog eens 4% geen baan of een vast inkomen (CBS, 2018) (Eurostat, 2019). Maar Nederland is niet het enige land in de zogenaamde “ontwikkelde wereld” met zulke cijfers, ook landen zoals de Verenigde Staten tonen vergelijkbare trends aan als het gaat om lage inkomens en werkeloosheid (Bureau of Labor Statistics, 2019).

(On)welvaart

Met de stijgende automatisering wordt voorspeld dat het aantal werklozen alleen maar zal toenemen. Zo zullen er volgens een recent rapport tegen 2030 ruim 800 miljoen banen verloren gaan aan automatisering (McKinsey, 2018). Daarnaast is het zo dat de kloof tussen arm en rijk steeds groter wordt. Jeff Bezos, de eigenaar van Amazon, heeft bijvoorbeeld een vermogen van meer dan 150 miljard dollar. Dat is een absurd groot bedrag en het is onbegrijpelijk dat één man zo veel geld kan bezitten, terwijl er in andere delen van de Verenigde Staten mensen zijn die nauwelijks kunnen rondkomen.

Maar er is een manier om deze kloof wat te dichten en mensen een vangnet te geven die geen of een te laag inkomen hebben. Het basisinkomen. Het is een simpel concept. Iedereen, ongeacht zijn of haar financiële status, ontvangt van de overheid maandelijks een vast bedrag. Dit is voor iedereen hetzelfde en is onvoorwaardelijk. Het bedrag zal genoeg zijn om comfortabel de maand door te komen en zal in Nederland rond de €1100,- liggen (SCP, 2018). De enige factor die invloed heeft op de hoeveelheid van het te ontvangen geld is leeftijd. Maar dit is logisch, een kind heeft natuurlijk minder geld nodig dan een volwassene.

Het instellen van het basisinkomen moet zo snel mogelijk gebeuren, in ieder geval voordat automatisatie een nog grotere impact kan hebben op de baan zekerheid van mensen. Ook zou er met een basisinkomen minder immobiliteit zijn op de sociale ladder. Aangezien er geen voorwaarden vastzitten aan het basisinkomen, verliest men dit niet als men een bepaald bedrag per maand verdient. Wanneer dit wel gebeurt, wordt dit ook wel de *welfare trap* genoemd. Iemand met een uitkering verliest financiële hulp tegen de tijd dat het inkomen van deze persoon stijgt als hij of zij een baan krijgt, waardoor deze persoon eigenlijk vast blijft zitten op een bepaald niveau. Bij het basisinkomen

bestaat dit probleem niet, omdat dit een standaardbedrag is. Kortom, het basisinkomen werkt als een vangnet dat mensen meer zekerheid geeft bij werkloosheid of een (te) laag inkomen.

De zevende zonde

Tegenstanders van het basisinkomen gebruiken keer op keer dezelfde argumenten. Een van de belangrijkste is dat het basisinkomen ervoor zal zorgen dat mensen minder gestimuleerd zijn om te werken en lui zullen worden. Om dit argument kracht bij te zetten komen ze met studies die er volgens hen niet in geslaagd zijn om de voordelen van het basisinkomen te ondersteunen met bewijs.

Een vaak genoemde studie vond plaats in 2017 in Ontario, Canada (Ontario, 2016). Bij deze studie kregen 4.000 personen uitgespreid over een jaar bijna \$17.000,-. Het was de bedoeling dat deze studie drie jaar lang zou duren, maar toen een nieuwe, conservatieve regering aan de macht kwam werd het programma al na 10 maanden stopgezet. De reden hiervoor was dat het te veel kostte omdat de deelnemers van het onderzoek “ geen grotere betekenisvolle bijdrage leverde aan de economie”. Twee dingen moeten hierbij worden opgemerkt. Ten eerste is een periode van 10 maanden te kort om echte resultaten te zien en was de reden om de studie stop te zetten ongegrond. Ten tweede hadden verreweg de meeste deelnemers aan de studie al een vaste baan. Ze droegen qua arbeidskracht dus al bij aan de economie.

Een eerdere studie genaamd de *Mincome*, die ook in Canada plaatsvond, werd tegen het einde van de jaren 70 gedaan (Forget, 2011). Ook deze studie werd uiteindelijk stopgezet vanwege de kosten, maar hier kwamen enkele interessante resultaten uit. Er waren namelijk twee groepen die inderdaad significant minder werkten: nieuwe moeders en tieners die met een bijbaan hun gezin extra ondersteunden. De nieuwe moeders werkten minder om meer tijd te kunnen besteden aan hun pasgeboren kinderen en de tieners besteedden meer tijd aan hun schoolwerk. Kinderen die een goede band hebben met hun ouders hebben vaak goede sociale vaardigheden, kunnen beter met stress omgaan en zijn zelfverzekerder (Ijzendoorn, 2012). Meer investering in school zal prestaties verhogen. Op de lange termijn zou de afname van werken bij deze twee groepen de economie dus juist bevorderen, hoger opgeleiden en succesvolle deelnemers aan de maatschappij kunnen namelijk ook meer bijdragen aan de economie.

Tot slot toont een recente studie van de *Alaska permanent fund divided* aan dat het totale aantal parttimebanen met maar liefst 17% is toegenomen (NBER, 2018). Het *Alaska permanent fund* werd opgericht als reactie op de oliewinning in Alaska om toekomstige generaties van geld te voorzien, mocht deze olie ooit opraken. De toename in banen die de studie naar de effecten van dit fonds heeft

gevonden, kan verklaard worden door de extra koopkracht die ontstaat door het vaste inkomen. Als mensen bovenop hun bestaande salaris een bepaald bedrag krijgen, kunnen ze natuurlijk meer uitgeven. Dit betekent dat er meer vraag is naar goederen en diensten, waardoor er meer banen gecreëerd worden. Deze banen zullen dus vooral ontstaan in de tertiaire sector.

Het argument dat het basisinkomen mensen lui zou maken wordt door verschillende studies ontkracht. Er zal juist een stijging zijn in parttimebanen, en de groepen die wel minder gaan werken bevorderen hiermee op lange termijn de economie. Het is trouwens sowieso moeilijk voor te stellen dat mensen bereid zijn om op alleen een basisinkomen te leven, het basisinkomen dekt namelijk alleen de basis. Dit betekent dat mensen zonder extra inkomen zich bepaalde dingen niet kunnen veroorloven, zoals luxeproducten, vakanties en vele andere dingen die niet onder de basisbehoeften vallen. Hierdoor zullen mensen juist gemotiveerd zijn om iets extra's te verdienen.

Misplaatst kapitaal

Een tweede punt van kritiek dat veel ter sprake komt is de bekostiging van het basisinkomen. Want hoe wil de regering dit financieren? Als er in Nederland een dergelijk systeem ingevoerd zou worden, kunnen de kosten oplopen van 130 tot 229 miljard euro per jaar (Vereniging Basisinkomen, 2018). Dit lijkt voor de meeste mensen misschien een hoog bedrag, maar hier is een oplossing voor. Om deze oplossing echter goed te kunnen toelichten, is het belangrijk dat de verschillende opties voor het basisinkomen eerst worden bekeken.

Er zijn namelijk drie varianten die het meest ter sprake komen (Vereniging Basisinkomen, 2018). Variant A is het beperkte basisinkomen waarbij iedere volwassene €750,- per maand krijgt. Bij variant B is dit al €1100,- en bij variant C krijgt men €1400,-. Respectievelijk zouden deze varianten 129.9, 183.2 en 229 miljard euro per jaar kosten. Het lijkt misschien logisch om voor de goedkoopste variant te kiezen, zelfs voorstanders van het basisinkomen zullen zich ongemakkelijk voelen bij zulke hoge bedragen. Toch is dit niet zo vanzelfsprekend als men zou denken.

Het minimale bedrag dat iemand per maand zou moeten verdienen om niet onder de armoedegrens te vallen, is in Nederland ongeveer €1100,- (SCP, 2018). Dat zou dus betekenen dat variant B een betere keuze zou zijn. Het doel van het basisinkomen is namelijk om iedereen een stevige basis te geven, ongeacht of ze werk hebben of niet. De bedoeling is dus dat er vanaf de absolute bodem wordt gekeken naar hoeveel een individu minimaal nodig heeft om aan de maandelijkse basisbehoeften te voldoen. Voor iemand zonder inkomen is variant A met €750,- daarom geen optie. Variant C met zijn €1400,- is ook nog in het spel. De reden dat deze optie echter wat minder

aantrekkelijk is, zijn de extra hoge kosten. Optie B dekt alle basiskosten in principe al en het zal lastig worden om nog meer te besparen om die extra miljarden te overbruggen. Op de lange termijn zou dit natuurlijk wel een mogelijkheid zijn, maar aangezien het basisinkomen nu nog in de kinderschoenen staat is het handig om wat minder ambitieus te beginnen.

Dan zou men denken dat optie B de duidelijke keuze is, maar de kwestie van de kosten is nog niet opgelost. Hier is het belangrijk om te beseffen dat het basisinkomen in principe de meeste andere uitkeringen zal vervangen, deze zullen niet meer nodig zijn aangezien het basisinkomen de kosten al dekt. Denk hier bijvoorbeeld aan het kindgebonden budget en de bijstand. Als deze afvallen zal een deel van het basisinkomen al gecompenseerd worden. Verder zorgt de bureaucratie die bij al deze uitkeringen en toeslagen betrokken is voor veel extra kosten. Deze zogenoemde uitvoerkosten zouden dus ook afvallen.

Het Nederlandstalig Netwerk Basisinkomen heeft deze kosten en besparingen per variant van het basisinkomen in een tabel gezet en alles tegenover elkaar afgewogen (Vereniging Basisinkomen, 2018). Zo zal er worden bespaard op medische kosten omdat mensen met een lager inkomen vaker ziek zijn en stress ervaren (Prochazka, 2017). Verder zou een aanpassing in de belastingschijven flink helpen met de kosten. De rijkere Nederlanders zullen dus iets meer belasting moeten betalen dan voorheen. Het is niet zo dat zij er niets voor terug zouden krijgen, zij ontvangen immers net als iedereen het basisinkomen. Ook de grote bedrijven zullen hun steentje moeten bijdragen, aangezien het bevorderlijk is voor hun inkomen zou dit geen probleem moeten zijn voor bedrijven die in staat zijn naar de lange termijn te kijken.

Nadat alle kosten en besparingen zijn berekend, blijkt dat het mogelijk is voor variant A en C om net quitte te spelen. Variant B houdt zelfs 1.8 miljard per jaar over. Kosten zullen volgens deze berekening dus geen probleem zijn. Nu dit kostenprobleem is opgelost, komen we terug op de eerdere gedachte: Variant B lijkt inderdaad de beste optie te zijn. Het geeft mensen een stevige basis boven de armoedegrens, er worden op andere kosten bespaard en per jaar houdt de regering zelfs nog een kleine twee miljard euro over. Een win-win scenario.

Liberté, égalité, compensé

Het is essentieel dat we terugkomen bij de reden van dit alles, het basisinkomen zelf is namelijk maar het middel tot het doel. Waar het hier om gaat is de volledige uitroeiing van armoede. Dit is geen politieke kwestie maar een morele. Leven boven de armoedegrens zou geen privilege moeten zijn maar een recht. Karl Widerquist, een Amerikaanse econoom en filosoof, heeft een theorie opgesteld

die bij dit principe aansluit (Widerquist, 2013). Als een bepaalde groep het geheel van de middelen bezit die nodig zijn om aan iemands basisbehoeften te voldoen, dan zijn de mensen buiten die groep genoodzaakt om te doen wat die groep van ze eist. Om dit principe te verduidelijken zullen we naar een simpel voorbeeld kijken.

Een bepaalde gemeenschap op een eiland bestaat uit twee groepen, groep A en groep B. groep A is veel kleiner dan groep B maar bezit alle middelen en grond van het eiland. Groep B heeft alleen toegang tot deze middelen tegen een betaling, zij het in geld of werk. Groep A redeneert dat dit eerlijk is omdat zij immers ook werken. Als we gaan kijken vanuit het perspectief van groep B, komen we er echter al snel achter dat het verre van eerlijk is. Groep A heeft namelijk altijd toegang tot bepaalde middelen terwijl groep B dit niet heeft. Groep A heeft op deze manier alle macht en de controle over groep B, omdat groep B niet in staat is om over deze middelen te beschikken zonder aan de eisen van groep A te voldoen. Om de situatie eerlijker te maken zou groep A deze middelen dus of direct beschikbaar moeten stellen of een vorm van compensatie geven aan groep B, waardoor groep B toegang zou krijgen tot de middelen.

Het komt er dus op neer dat mensen recht hebben op compensatie om aan bepaalde middelen te komen als deze middelen nodig zijn om aan hun basisbehoeften te voldoen en zij hier geen toegang tot hebben zonder aan de eisen te voldoen van degenen die deze middelen hebben geprivatiseerd. Deze compensatie zou dus het basisinkomen kunnen zijn.

Deze notie sluit nauw aan op het recht op vrijheid en gelijkheid. Het basisinkomen is namelijk onvoorwaardelijk. Dat betekent dus dat men de vrijheid heeft om niet aan de eisen te voldoen van de groep die alle middelen bezit, zoals het weigeren om voor ze te werken. Dit betekent echter niet dat werknemers ook minder werk zullen verrichten, alleen dat ze ervoor kunnen kiezen om bijvoorbeeld wegens slechte arbeidsomstandigheden bepaald werk niet te doen. Als dat gebeurt zullen werkgevers verlies leiden, de werknemers zorgen er immers voor dat de werkgevers een inkomen hebben. Dat zou er dus voor zorgen dat de werkgevers genoodzaakt zijn eerlijker tegenover hun werknemers te zijn.

Wat het basisinkomen dus eigenlijk doet is mensen in staat stellen om nee te zeggen. Mensen zullen ongeacht hun gender, seksualiteit, geloofsovertuiging en politieke voorkeur het recht hebben om niet aan de eisen van anderen te voldoen zonder dat ze de toegang tot middelen verliezen. Dat is vrijheid.

Conclusie

Het invoeren van het basisinkomen is noodzakelijk als wij als maatschappij willen voorkomen dat mensen met een laag of geen inkomen onder de armoedegrens moeten leven. Het basisinkomen zou zelfs armoede in zijn geheel kunnen uitroeien. De tegenargumenten dat mensen minder werk zouden verrichten of dat het te duur zou zijn, zijn ongegrond. Verschillende studies tonen aan dat vooral kwetsbare groepen significant minder zullen werken, maar dat dit op de lange termijn de economie juist bevordert. Verder zal er juist een stijging in parttimebanen zijn. De kosten kunnen gedekt worden door middel van het schrappen van andere uitkeringen die dan toch niet meer nodig zouden zijn, en het aanpassen van de belastingschijven waardoor de rijkere en grote bedrijven iets meer in belasting zullen gaan betalen. Tot slot is het essentieel voor het recht op vrijheid en gelijkheid dat men een basisinkomen ontvangt, zodat iedereen onvoorwaardelijk aan hun basisbehoeften kunnen voldoen zonder dat de groep met middelen eisen aan hen kan stellen. Een leefbaar inkomen is geen privilege, maar een recht, en dat geldt voor iedereen.

Referentielijst

Armoede en sociale uitsluiting 2018. (2018). Retrieved from <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2018/03/armoede-en-sociale-uitsluiting-2018>

Basisinkomen: haalbaar en betaalbaar - Basisinkomen.NU. (2018). Retrieved from <https://basisinkomen.nu/ubi/basisinkomen-haalbaar-en-betaalbaar/>

Bureau of Labor Statistics Data. (2019). Retrieved from <https://data.bls.gov/timeseries/LNS14000000>

Forget, E. (2011). The Town with No Poverty: The Health Effects of a Canadian Guaranteed Annual Income Field Experiment. *Canadian Public Policy*, 37(3), 283-305. doi: 10.3138/cpp.37.3.283

IJzendoorn, M. (2012). Attachment | Introduction | Encyclopedia on Early Childhood Development. Retrieved from <http://www.child-encyclopedia.com/attachment/introduction>

Jones, D., & Marinescu, I. (2018). The Labor Market Impacts of Universal and Permanent Cash Transfers: Evidence from the Alaska Permanent Fund. Retrieved from: <https://www.nber.org/papers/w24312.pdf>

Manyika, J., Lund, S., Chui, M., Bughin, J., Woetzel, J., & Batra, P. et al. (2017). Jobs lost, jobs gained: What the future of work will mean for jobs, skills, and wages. Retrieved from

<https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/jobs-lost-jobs-gained-what-the-future-of-work-will-mean-for-jobs-skills-and-wages>

Ontario Basic Income Pilot. (2016). Retrieved from <https://www.ontario.ca/page/ontario-basic-income-pilot>

Prochazka, T. (2017). Medical doctor: Basic income is a health issue | BIEN. Retrieved from <https://basicincome.org/news/2017/09/medical-doctor-basic-income-health-issue/>

Unemployment by sex and age - monthly average. (2019). Retrieved from http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_m&lang=en

Van reflecteren tot ~~rumineren~~ leren

Modificatie van zelfreflectie om de effectiviteit te waarborgen

Liselot Koenraadt

Wie ben ik? Wat doe ik? En is dat eigenlijk wel goed? Vragen die iedereen zichzelf wel eens of vaker heeft gesteld. Dit zijn allemaal vormen van zelfreflectie die uit het individu komen. Anders wordt het wanneer anderen plotseling iets over jou te zeggen hebben of deze vragen aan je voorleggen. Op zo'n moment word je voor het blok gezet waardoor reflectie niet meer onbewust maar kunstmatig is. Dit is steeds vaker het geval; scholen en werkgevers zijn gek op reflectieverslagen, reflectiegesprekken en reflectiebijeenkomsten. Alleen de gedachte hieraan kan bij veel mensen al paniek veroorzaken. Dat is heel normaal, want zelfreflectie heeft de neiging om door te slaan in ruminatie met de bijkomende stress en zorgen. Om dit te voorkomen, moet zelfreflectie terug naar de basis. Dit essay zal de betekenis van reflectie en rumineren uiteenzetten, alvorens te beargumenteren hoe rumineren zelfreflectie in de weg staat.

Zelfreflectie

Zelfreflectie is onderdeel van zelffocus en bestaat uit twee kanten: oplossingsgerichte zelfreflectie en stilstaande reflectie (Grant, Franklin & Langfort, 2002). Bij de eerste variant wordt er constructief gereflecteerd om een bepaald doel te bereiken. De tweede variant heeft te maken met begrip, er wordt gereflecteerd om eigen (negatieve) gedragingen, emoties en mentale staten te begrijpen of laten verdwijnen. Dit staat dus los van het productief toewerken naar een doel. Volgens Hixon en Swann (1993) heeft zelfreflectie alleen nut wanneer er gereflecteerd wordt op wie je bent en niet waarom je bent wie je bent. Dit kan verklaard worden aan de hand van de diepte van de reflectie. Wanneer er gereflecteerd wordt op wie je bent, gaat het over een huidige staat van zijn. Bij beredeneren en reflecteren waarom je bent wie je bent, wordt er verder teruggedaan in de tijd. Zo veroorzaakt reflectie een opeenstapeling aan gebeurtenissen die geleid hebben tot of bijgedragen hebben aan de huidige staat. Hierbij wordt de kans groter dat er een negatieve spiraal ontstaat. Langer reflecteren leidt ook niet tot meer inzichten, maar zelfs tot een vermindering van inzichten (Hixon & Swann, 1993).

Juist het verkrijgen van inzichten is essentieel voor zelfreflectie. Zelfreflectie wordt namelijk gemotiveerd door nieuwsgierigheid en de behoefte om te verbeteren of reguleren. Daarnaast biedt zelfreflectie zelfkennis en zorgt het voor controle over het eigen gedrag (Wilson & Gilbert, 2008). Uit Grant et al. (2002) blijkt ook dat zelfreflectie kan leiden tot deze inzichten, maar dat dit niet altijd het

geval is. Bijvoorbeeld het schriftelijk bijhouden van reflectie leidt niet tot meer inzichten. Juist participanten die geen dagboeken bijhielden, kwamen tot meer inzichten (Grant et al., 2002). Dit wijst erop dat mensen zonder dagboek onbewust reflecteren in plaats van doelgericht, ze gebruiken namelijk geen hulpmiddelen om gedachten te ordenen. De dagboekschrijvers beschouwen het dagboek meer als uitlaatklep dan productieve zelfreflectie, waardoor minder inzichten verkregen worden. Verplicht schrijven of reflecteren voor studie of werk valt is niet onbewust, maar ook niet per se een uitlaatklep omdat het verplicht is. Hoe iemand er zelf mee omgaat, bepaalt uiteindelijk hoe effectief het is. Echter, er kan niet gesteld worden dat zelfreflectie altijd tot inzichten leidt en mensen tot reflectie verplichten heeft dus weinig nut.

Rumineren

Mensen analyseren en overdenken hun gedrag al sinds jaar en dag (Heider, 1958). Zoals eerder gesteld werd, kan het evalueren van bepaalde gedragingen of emoties leiden tot verbetering (Wilson & Gilbert, 2008). Er is echter een keerzijde die te maken heeft met de negatieve spiraal die kan ontstaan naar aanleiding van zelfreflectie, dit wordt ook wel rumineren genoemd. Rumineren is het herhaaldelijk of langdurig overdenken van gevoelens en problemen (Takano & Tanno, 2009). Het is een breed concept waarbij op negatieve manier gereageerd wordt op inconsistenties tussen huidige status en gewenste status. De realisatie van deze inconsistentie het negatieve gevoel dat daarmee gepaard gaat, roept ruminatie op.

Ruminatie kan ook worden opgeroepen wanneer er dreiging wordt ervaren of wanneer er sprake is van verlies of ongerechtigheid. Tijdens het reflecteren grijpen mensen vaak terug op eerdere gebeurtenissen in plaats van te reflecteren op een enkele factor. Bovendien is het een vorm van herhaaldelijk denken, waardoor het leidt tot minder inzichten (Grant et al., 2002). Het wordt vaak vergeleken met piekeren, maar rumineren heeft betrekkingen op gebeurtenissen uit het verleden, waar piekeren vaak angst of stress is over situaties die nog plaats moeten vinden (Nolan-Hoeksma, Wisco & Lyobomirski, 2008). Rumineren is het schadelijke onderdeel van zelfreflectie en kan leiden tot stress (Samaie & Farahni, 2011). Volgens Takano en Tanno (2009) kan het zelfs nog verder doorslaan, naast stress creëert rumineren zorgen en twijfels die over kunnen gaan in depressieve klachten. Zelfcompassie kan een modererend effect hebben op stress en de weg weer vrijmaken voor effectieve zelfreflectie (Samaie & Farahni, 2011).

Uiteindelijk zijn zelfreflectie en rumineren beiden voorbeelden van zelffocus, maar hebben ze verschillende uitkomsten. Waar zelfreflectie leidt tot inzichten, veroorzaakt rumineren stress en negatieve ervaringen en doet het inzichten teniet. Het zou dus effectief zijn om te reflecteren zonder

te rumineren. Deze elementen kunnen echter lastig van elkaar gescheiden worden. Zelfreflectie gaat bijna altijd gepaard met rumineren (Takano & Tanno, 2009). Dit kan verklaard worden doordat reflecteren vaak leidt tot terugblikken op eerdere gebeurtenissen, wat een trigger is voor rumineren. Wanneer mensen door te reflecteren in een cyclus van rumineren terechtkomen, leidt dat vaker tot depressieve gevoelens, waardoor ook de effecten van reflecteren verloren gaan.

Voordelen

Nu lijkt het terechtkomen in een negatieve spiraal van rumineren onvermijdelijk bij zelfreflectie. In essentie is zelfreflectie echter niet negatief, uiteindelijk leidt het overdenken van gebeurtenissen ook tot zelf-aanpassing (Wilson & Gilbert, 2008). Dit houdt in dat momenten die eerst bijzonder of extreem voelen, langzaam maar zeker gewoon worden. Mensen zoeken naar verklaringen en denken na over een incident of gebeurtenis waardoor het speciale er na verloop van tijd af is (Wilson & Gilbert, 2008). Deze theorie van zelf-aanpassing leidt ertoe dat mensen zichzelf verbeteren en leren van hun keuzes.

Zowel positieve als negatieve gebeurtenissen vallen onder deze theorie. Fouten en overwinningen lijken eerst enorm, maar later is het niet meer dan een herinnering. Zo maakt zelfreflectie en het nadenken over eigen acties van enorme gebeurtenissen kleine momenten. Mislukkingen en excellentie vallen eerst heel erg op, maar door erop te reflecteren worden ze geïnternaliseerd (Wilson & Gilbert, 2008). Uiteindelijk levert dat ook de leerervaring op. Een realisatie van wat goed of fout gegaan is en hoe dat in de toekomst herhaald of voorkomen kan worden. Bovendien heeft vooral spontane zelfreflectie de neiging op den duur positievere uitkomsten te genereren, ook over negatieve gebeurtenissen denken mensen na verloop van tijd positiever wanneer zij zelf hebben kunnen reflecteren (Ayduk & Kross, 2010). Zelfreflectie levert dus wel iets op. Het is echter zaak om ruminatie te onderdrukken om dit effect te sorteren.

Modificatie van zelfreflectie

Zelfreflectie blijkt dus toch nuttig te zijn vanwege de inzichten die het oplevert en de bijdrage aan verbetering en aanpassing van het individu. Zelfreflectie is dus effectief, tenzij ruminatie roet in het eten gooit door een negatieve spiraal te stimuleren met alle stress en zorgen van dien. Om te kunnen leren van gebeurtenissen is modificatie van zelfreflectie van belang om ruminatie te voorkomen. In de huidige maatschappij worden mensen te vaak tot zelfreflectie gedwongen, met name om te leren van fouten. Precies hierbij steekt ruminatie vaak de kop op, de negatieve punten worden uitvergroot en positieve aspecten verschuiven naar de achtergrond. Zelfreflectie heeft te maken met het openstellen van jezelf waardoor het ook kwetsbaar maakt (Takano & Tanno, 2009). Door te denken over

gebeurtenissen, krijgt ook negativiteit de kans om binnen te dringen. Hoewel reflecteren, kritisch naar jezelf kijken en jezelf verantwoordelijk stellen voor je acties effectief is, kan het ook leiden tot een negatieve spiraal waarin ruminatie de bovenhand krijgt.

Om dit tegen te gaan moet de insteek dus veranderen. Reflectie zou niet enkel over fouten moeten gaan, maar ook over goede punten. Zo worden mensen ook geconfronteerd met wat wel goed ging en krijgt negativiteit minder snel de kans om te overheersen. Het is menseigen om te reflecteren (Heider, 1958) waardoor verplichte reflectie een overbodige veroorzaker van stress wordt. Mensen zullen uit zichzelf al nadenken over situaties en daar onbewust hun lessen uit trekken. Het is gebleken dat deze onbewuste reflectie meer inzichten oplevert (Hixon & Swann, 1993), waardoor het nog onverstandiger lijkt om mensen met hun neus op de feiten te drukken. Verplicht reflecteren zou daarnaast een gevoel op kunnen roepen van constant te moeten verbeteren, wat extra stress met zich mee brengt. Daarnaast zal een kleine fout onder de microscoop gelegd worden, wat uiteindelijk enkel doemdenken tot gevolg heeft en nieuwe inzichten juist in de weg staat.

Terug naar de basis

Al met al is zelfreflectie dus niet negatief, de manier waarop gereflecteerd wordt bepaalt de effectiviteit. Het aannemen van een kritische houding kan juist tot inzichten leiden, waardoor verbetering plaats kan vinden. Verkeerd reflecteren leidt echter tot rumineren. Een volledig averechts effect waarbij reflectie eindigt in een negatieve spiraal van herhaaldelijk nadenken over gebeurtenissen. Dit resulteert in stress, zorgen en depressieve klachten. Het is dus van groot belang om correct te reflecteren. Dit betekent dat er enkel gereflecteerd zou moeten worden op het hier en nu en het verleden daarbij buiten beschouwing te laten.

Daarnaast heeft gedwongen reflectie weinig nut en is het juist de intrinsieke en onbewuste reflectie die tot de meeste inzichten leidt. Doordat het onbewust is, wordt er niet eindeloos stilgestaan bij wat had kunnen zijn of wat anders had gemoeten. Zo wordt de reflectie ingekort en leidt het tot meer inzichten. Tevens vermindert het de kans op rumineren, omdat dat juist ingezet wordt wanneer er herhaaldelijk wordt nagedacht over gebeurtenissen. Deze onbewuste vorm van reflectie ontstaat niet wanneer autoriteiten het verplichten, maar juist vanuit een menseigen drang om te reflecteren. Aanmoediging tot reflecteren is dus ook onnodig, want zelfreflectie zit al in de aard van de mens.

Reflectie gaat niet alleen over slechte gebeurtenissen, ook goede gebeurtenissen verdienen reflectie. Dit internaliseert deze gebeurtenissen waarbij het extreem positieve gevoel afvlakt, maar de gebeurtenis wordt opgeslagen als goede eigenschap die in de toekomst opnieuw ingezet wordt. Deze

zelf-aanpassing werkt ook voor negatieve gebeurtenissen, mits er niet te intensief over nagedacht wordt. Zo zal een fout worden opgeslagen als foutje en in de toekomst voorkomen worden. Zelfreflectie zal altijd een prominente rol spelen omdat het een menselijke eigenschap is. Zaak is om het niet groter te maken dan het is en het voornamelijk aan het individu laten om het te doen. Zo wordt iedereen onbewust en op zijn eigen tijd een beter mens.

Referenties

Ayduk, Ö., & Kross, E. (2010). From a distance: implications of spontaneous self-distancing for adaptive self-reflection. *Journal of personality and social psychology, 98*(5), 809.

Grant, A. M., Franklin, J., & Langford, P. (2002). The self-reflection and insight scale: A new measure of private self-consciousness. *Social Behavior and Personality: an international journal, 30*(8), 821-835.

Hixon, J. G., & Swann, W. B. (1993). When does introspection bear fruit? Self-reflection, self-insight, and interpersonal choices. *Journal of personality and social psychology, 64*(1), 35.

Nolan-Hoeksma, S., Wisco, B. E., & Lyubomirski, S. (2008). Rethinking rumination. *Perspectives on Psychological Science, 3*(5), 400-424.

Samaie, G., & Farahani, H. A. (2011). Self-compassion as a moderator of the relationship between rumination, self-reflection and stress. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 30*, 978-982.

Takano, K., & Tanno, Y. (2009). Self-rumination, self-reflection, and depression: Self-rumination counteracts the adaptive effect of self-reflection. *Behaviour research and therapy, 47*(3), 260-264.

Wilson, T.D., & Gilbert, D.T. (2008). Explaining away: A model of affective adaptation. *Perspectives on Psychological Science, 3*(5), 370-386. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2008.00085.x>

Het onderwijs slaat de plank mis

Het huidige onderwijssysteem bepaalt de richting van het leerproces

Loes Teering

“Het huidige onderwijssysteem is echt failliet” aldus Jan Bransen in Trouw (Kleinjan, 2019). In zijn nieuwe boek *Gevormd of vervormd* pleit hij voor een verandering van het huidige onderwijs. Een onderwijsvorm die minder gestructureerd is van bovenaf en waar meer ruimte is voor eigen inbreng van leerlingen. De huidige studentenpopulatie is tegen ditzelfde schoolsysteem in opstand: *‘Revolutie van scholieren tegen ‘t huidige onderwijs’* luidt een krantenkop in metronieuws afgelopen Januari (de Vries, 2017). Voor studenten is het onderwijs teveel gericht op slagingspercentages in plaats van eigen ontwikkeling. Deze studentenactie, de boekpublicatie en verschillende mediavormen die er aandacht aan besteden zorgen voor vragen en uiteenlopende meningen over dit onderwijssysteem onder de betrokkenen. Wat houdt het huidige systeem precies in, waarom sluit het niet aan en wat is er dan van belang in een huidig onderwijssysteem? De tekst zal uitkomst bieden op deze vragen. De huidige maatschappij vraagt om een vernieuwde aanpak in het onderwijs. Ik zal dan ook beargumenteren dat de huidige onderwijssystemen, op zowel de basis-, middelbare- en hoge school, studenten meer vrijheid moeten geven tijdens hun studie in plaats van vooropgestelde programma’s aan te bieden.

Het huidige onderwijssysteem schrijft voor dat leerlingen tot en met het achttiende levensjaar leerplichtig zijn. Ze gaan achtereenvolgens naar het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs/hoger onderwijs/universitair onderwijs. Op de basisschool wordt naar het niveau van de leerling gekeken. Dit niveau bepaalt vervolgens naar welk voortgezet onderwijs de leerling mag. Er zijn drie verschillende niveaus. Een leerling volgt een opleiding aan één van deze niveaus en kan dus niet voor ieder vak zijn eigen niveau bepalen. Daarnaast kiest de leerling een alfapakket, gericht op talen, of een bètapakket, gericht op natuur en scheikunde. In beide vakkenpakketten kunnen de leerlingen kiezen uit een aantal vooraf opgestelde combinaties van vakken. Hierin is geen vrije keuze mogelijk. Als de leerling naar het middelbaar beroepsonderwijs, hoger onderwijs of universitair onderwijs gaat, kiest hij of zij voor een bepaalde studierichting. Gedurende deze studie wordt de student in drie à vier jaar opgeleid in dit vak. Alle vakken moeten met een voldoende resultaat worden afgesloten om de studie te behalen. Er is in het opleidingsprogramma geen ruimte ingebouwd voor de vrije ontwikkeling van de student. Ook is er geen ruimte voor eigen inbreng. In het curriculum, aangepast aan de verschillende niveaus, zijn eisen vastgesteld waaraan de school/het onderwijs moet voldoen. Wanneer hier niet aan wordt voldaan krijgt de school een waarschuwing en een eventuele inspectie.

Maar vergeet de maatschappij door deze eisen niet juist datgene waar het onderwijs om draait? De prioriteit van scholen is om aan deze eisen en verplichtingen te kunnen voldoen in plaats van na te gaan hoe de student zichzelf graag wil ontwikkelen. Het onderwijssysteem is er slechts op gericht studenten klaar te stomen om te presteren in een bepaalde functie in onze maatschappij (Wagenhofer, 2013). Volgens Wagenhofer is de focus van het huidige systeem alleen maar om studenten de verplichtingen uit het vak te leren. Er is geen ruimte ingebouwd om creatief te zijn (Newton & Newton, 2014). Alles op de scholen is gestructureerd, geordend en gaat volgens de boekjes. Leerlingen zitten in tweetallen aan tafels, iedere week dezelfde dagprogramma's en iedereen doet exact wat de docent vraagt. Wagenhofer maakte de documentaire *Alphabet* (2013). Hierin confronteert hij de kijker met hoe ongezond deze manier van lesgeven is. Met dit systeem worden kinderen opgeleid tot doelgerichte mensen die hun inspiratie verliezen en slechts klaargestoomd worden om te kunnen presteren in de maatschappij, terwijl creativiteit juist zo belangrijk is geworden de laatste jaren. Creativiteit is een van de meest belangrijke eigenschappen van het individu (Carruthers, 2002). De huidige maatschappij vraagt naar steeds weer nieuwe en creatieve manieren om problemen op te lossen (Newon & Newton, 2014). Er moet meer ruimte worden vrijgemaakt voor creativiteit in de huidige curricula. Creativiteit begint bij het herkennen van een object in zijn omgeving, om hier vervolgens iets bij of omheen te bedenken. Dit proces van herkenning wordt gestimuleerd door contextuele- en sociale factoren, ook wordt het proces beïnvloed door educatie (Glaveanu, 2014). Dit kan door les te geven in creativiteit en het belang ervan, maar ook door lessen vrij te houden om leerlingen met hun eigen ideeën aan de slag te laten gaan. De student kan dan zelf bepalen waar hij of zij mee aan de slag wil om zo hun creatieve ideeën werkelijkheid te maken en ze om te zetten naar de praktijk.

Het is goed om het zelfsturend leren van de huidige generatie te stimuleren (Dijk, Sins & Vrieling, 2016), het is zelfs cruciaal voor het leerproces van een leerling. Het huidige onderwijs draagt echter niet bij aan dit zelfsturend leren. Er is geen ruimte om de leerlingen even hun vrije loop te laten gaan, creatief te laten zijn en even buiten de boekjes om te laten denken. Enkele scholen zijn al gestart met het zelfsturend leren in het basisonderwijs. De volgende stap is om dit zelfsturend leren te continueren in het hoger onderwijs om zo de persoonlijke ontwikkeling van de student te optimaliseren. Daarnaast biedt het huidige onderwijssysteem geen ruimte voor de ontwikkeling van creativiteit, terwijl dit juist een belangrijk onderdeel is in de persoonlijke ontwikkeling. Neuropsycholoog Gerald Hüther (in Susovits, 2019) accentueert het belang van creativiteit voor studenten. Het woord leren wordt al snel geassocieerd met formele activiteiten, zoals dingen onthouden, formules, studeren, etc. Deze associaties vormen echter pas een deel van alles wat leren

inhoudt. Bij elke leerervaring die een leerling of student opdoet komen emoties kijken. Er is zelfs een belangrijk verband tussen leren en emoties, stelt Hüther (in Susovits, 2019). Ons brein is pas in staat om informatie te onthouden als er emoties aan worden verbonden. Wanneer steeds dezelfde leerstof wordt behandeld, of wanneer er veel sprake is van herhaling, dan verbindt ons brein er na een tijdje geen emoties meer aan vast. Ons brein wordt dan gedeactiveerd en stopt met opslaan. Als leerlingen en studenten gestimuleerd worden om tussendoor creatieve dingen te doen, worden deze emoties weer aangewakkerd. Zo blijven de leerlingen en studenten dingen leren, onthouden ze dingen beter en doen zo meer leerervaringen op tijdens het onderwijs. Informatie die we interessant en leuk vinden onthouden we beter doordat het brein er positieve emoties aan koppelt. Door het inbrengen van creativiteit en innovatie in het huidige onderwijssysteem, blijven leerlingen geprikkeld tot het leren en bedenken van nieuwe ideeën. Hierdoor kan er meer uit het huidige onderwijs gehaald worden.

In de 21^e eeuw is creativiteit steeds meer van belang geworden (Henriksen, Mishra & Fisser, 2016), waarbij het onderwijs en de leraren een belangrijke rol vervullen. Met creativiteit kan men nieuwe, innovatieve ideeën bedenken en kunnen bestaande ideeën verder ontwikkeld worden (Mehta & Dahl, 2018).. Hier heeft de huidige maatschappij behoefte aan: vernieuwing en verbetering. De beste tijd om deze creativiteit te stimuleren is gedurende de schoolperiode. In deze periode is het kind nog niet gevormd en kan het proces van creativiteit zich het beste ontwikkelen (Henriksen, Mishra & Fisser, 2016). Ons brein is niet bedoeld om allemaal feiten te onthouden, hiervoor hebben we namelijk zoekmachines op internet, zoals Google. Natuurlijk blijft het wel van belang om over een bepaalde basiskennis te beschikken die getoetst moet worden. Het belang moet echter liggen bij het bedenken van innovatieve, creatieve ideeën en oplossingen met de opgedane kennis. In deze eeuw is het niet meer van belang om feiten te stampen voor een acht op je tentamen, maar moet juist het creatieve denkvermogen getoetst worden. Dit wordt van de huidige studentenpopulatie verlangd wanneer ze solliciteren bij een nieuw bedrijf. Dit denkvermogen kan aangeleerd worden door bezig te zijn met creativiteit. Daarom moet hier tijdens het onderwijs al aandacht aan besteed worden en moet er een grotere rol komen voor innovatie.

De conclusie van Jan Bransen in zijn boek is dan ook: *“Hoe langer het onderwijs zo blijft, des te meer het leren geïsoleerd raakt van het leven”* (Bransen, 2019). De kennis die studenten opdoen middels dit onderwijssysteem stoomt ze klaar voor de ouderwetse maatschappij. Deze ouderwetse maatschappij verwachtte van een student dat hij of zij een wandelende encyclopedie was. De student die over de meeste feiten beschikte, kon het meest bereiken in het leven. In de huidige maatschappij daarentegen heeft kennis plaats gemaakt voor innovatie. De huidige generatie leraren hebben echter in hun opleiding niet geleerd om aandacht aan creativiteit te besteden. De combinatie van deze

generatie leraren en het huidige curriculum waarin creativiteit niet verwerkt is, zorgt ervoor dat het onderwijssysteem te veel gericht is op het sturen van studenten in plaats van het stimuleren en prikkelen van studenten. Dit moet veranderen door aan de slag te gaan met een nieuwe invulling van de verplichtingen en eisen waaraan het onderwijs moet voldoen.

Scholen moeten zich houden aan de door de overheid opgestelde eisen en verplichtingen, ze mogen niet zomaar hun eigen plan trekken. Een school heeft vereiste leeropbrengsten en hierop wordt een school beoordeeld. Wanneer studenten niet volgens de vooropgestelde eisen worden opgeleid, behaalt een school de normen niet en krijgen ze de stempel 'slechte onderwijsinstelling'. Scholen zijn alleen nog maar gefocust op het behalen van de normen in plaats van dat ze het welzijn van de student bewaken. De opgestelde normen vormen een blokkade voor het integreren van creativiteit in het curriculum. Naar aanleiding van dit probleem moet er dus gepleit worden voor andere, vernieuwd bodemcriteria. Deze bodemcriteria zouden meer ruimte moeten bieden voor de vrije keuze en de creatieve ontwikkeling van de student. Dit betoog pleit niet voor afschaffing van het huidige curriculum en zijn bodemcriteria, maar het pleit voor een aanpassing ervan. Bij afschaffing van de bodemcriteria zou er geen controle meer zijn over het systeem waarmee de kwaliteit van het onderwijs niet meer gewaarborgd kan worden. De bodemcriteria moeten in het belang van de student veranderen, zodat alle studenten op een juiste manier worden klaargestoomd voor de huidige maatschappij.

Het huidige onderwijssysteem sluit niet meer aan bij de behoeften van deze maatschappij ten opzichte van leerlingen en studenten. Academics schrijven boeken waarin ze het huidige schoolsysteem naar beneden halen, studenten komen in actie tegen het huidige schoolsysteem en daaromheen zijn er steeds meer betrokkenen die een mening vormen over het onderwijssysteem. Het huidige systeem houdt zich aan gemaakte leeropbrengsten en maakt studenten doelgericht klaar om te kunnen presteren in de maatschappij. Op deze manier raakt het leren geïsoleerd van de praktijk en wordt het belang van creativiteit en vrijheid in het leerproces vergeten. De bodemcriteria, leerdoelen en curricula binnen het huidige onderwijs moeten opnieuw opgesteld worden met hierin de vrijheid en creativiteit van de student verwerkt. De huidige generatie leraren in opleiding moeten ook les krijgen in de belangen van creativiteit en keuzevrijheid. Daarnaast moeten zij handvaten krijgen om leerlingen te ondersteunen in de ontwikkeling van creativiteit. Laat ons verder kijken naar wat de opties zijn rondom nieuwe bodemcriteria en extra leerdoelen om zo het onderwijssysteem te vernieuwen. In dit nieuwe systeem krijgt creativiteit een grotere rol en krijgt de student de regie over zijn eigen leerproces. De student leert wat in de huidige maatschappij van belang is. De belangrijkste nieuwe termen in de bodemcriteria zijn verrijking, creativiteit en innovatie. Deze termen moeten

opgenomen worden in de eisen van het onderwijs om zo de student en zijn schoolperiode weer te optimaliseren.

Bronnen

- Bransen, J. (2019). *Gevormd of vervormd? Een pleidooi voor ander onderwijs*. Leusden, Nederland: ISVW Uitgevers
- Carruthers, P. (2002). Human creativity. *British Journal of the Philosophy of Science*, 53, 225–249. doi: 10.1093/bjps/53.2.225
- Glaveanu, V. P. (2014). Theorising context in psychology: The case of creativity. *Theory & Psychology*, 24, 382-398. doi: 10.1177/0959354314529851
- Dijk, van, A., Sins, P., & Vrieling, E. (2016). Zelfsturend leren wordt je aangeleerd: Het effectief professionaliseren van leraren in het bevorderen van zelfsturend leren in het basisonderwijs. Rotterdam, The Netherlands.
- Forberg, M. (producent), Rommel, P. (producent), Salcher, V. (producent), Wagenhofer, E. (regisseur) (2013). *Alphabet*. Duitsland/Oostenrijk: IMDb
- Henriksen, D., Mishra, P., & Fisser, P. (2016). Infusing creativity and technology in 21st century education: a systemic view for change. *Journal of educational technology & society*, 19, 27-37
- Kleinjan, G.J. (2019, 29 januari). 'Ons onderwijssysteem vormt niet, maar vervormt', *Trouw*. Geraadpleegd van <https://www.trouw.nl/samenleving/-ons-onderwijssysteem-vormt-niet-maar-vervormt-~a6fd563f/>
- Mehta, R., & Dahl, D. W. (2018). Creativity: Past, present, and future. *Consumer Psychology Review*, 2, 30-49. doi: 10.1002/arcp.1044
- Newton, L. D., & Newton, D. P. (2014). Creativity in 21st-century education. *Prospects*, 44, 575-789. doi: 10.1007/s11125-014-9322-1
- Susovits, V. (2019, 1 september). Ons schoolsysteem is ongezond: kinderen worden klaargestoomd om te presteren, niet om creatief te zijn. *Mind*. Geraadpleegd van <https://www.bedrock.nl/schoolsysteem-ongezond/>
- Vries, de, M. (2014, 31 augustus). Scholen, kom uit die kramp, *Trouw*. Geraadpleegd van <https://www.trouw.nl/home/scholen-kom-uit-die-kramp~aecc17df/>

Vries, de, T. (2017, 16 januari). Revolutie van scholieren tegen 't huidige onderwijs, *Metronieuws*. Geraadpleegd van <https://www.metronieuws.nl/nieuws/binnenland/2017/01/revolutie-van-scholieren-tegen-t-huidige-onderwijs>

YoungCapital (2019, 1 april). 1 APRIL: YoungCapital start basisonderwijs van de toekomst: YoungCapital Junior. Geraadpleegd van <https://www.youngcapital.nl/nieuws-archief/YoungCapital-start-YoungCapital-Junior>

Leef alsof het je laatste dag is

Loes Wolters

De afschaffing van de bachelor Nederlands aan de Vrije Universiteit Amsterdam leidde tot een storm aan berichten in de verschillende media. (Oud)docenten, wetenschappers en columnisten, vrezend voor de teloorgang van de Nederlandse taal, vroegen zich hardop af: hoe heeft het zover kunnen komen? In haar column *Nederlands is een schoolvak geworden dat nergens meer over gaat* (*de Volkskrant*, 2 maart, pg. 26) wees Aleid Truijens het huidige Nederlands taalonderwijs als schuldige aan. De meeste middelbare scholieren vinden Nederlands een saai, stom vak en kiezen daarom steeds minder vaak voor de universitaire vervolgopleiding.

Een van de belangrijkste oorzaken voor de dalende populariteit, constateerde Truijens, is de geringe aandacht voor literatuur in de klaslokalen. In dezelfde krant hielden schrijvers René Appel en Nelleke Noordervliet een pleidooi tegen de “Engelse invasie”. Zij stelden dat de steeds groter wordende rol van het Engels in het onderwijs negatieve gevolgen zal hebben voor de literatuur en daarmee de gehele cultuur van Nederland.

Tegenover hen staan leerkrachten en onderwijsdeskundigen die de ‘verengelsing’ juist toejuichen. Een meertalige context van het schoolvak Nederlands is inderdaad helemaal zo slecht nog niet, maar dit mag niet ten koste gaan van de lessen in de moedertaal, aldus het Sectiebestuur Nederlands van het Genootschap Levende Talen (SBN). In het rapport *Visie op het vak Nederlands voor Curriculum.nu* behandelt de organisatie naast integratie van andere talen nog twee zogenaamde ‘karakteristiek[en] van het toekomstig taalonderwijs’. Het SBN pleit voor een grotere rol van literatuuronderwijs en meer aandacht voor digitale geletterdheid. De wensen van het SBN laten tegelijkertijd de twee grootste problemen in het huidige Nederlands taalonderwijs zien. Het schoolvak is niet met zijn tijd meegegaan en heeft literatuur naar de zijlijn verbannen. In dit essay komt niet alleen deze kink in de kabel aan bod, maar wordt ook een concrete oplossing aangedragen: de terugkeer van het literair-grammaticaal paradigma.

Het gebrekkige contact tussen het schoolvak Nederlands en de moderne maatschappij is een groot probleem in het huidige Nederlands taalonderwijs. Dat het vak vooral gericht is op het aanleren van kunstjes maken de eindexamens van het havo en vwo al jarenlang duidelijk. Deze examens en de daaraan voorafgaande examenprogramma’s, die al in de onderbouw in werking treden, bestaan uit “nepteksten”, aangepaste krantenartikelen e.d. die de leerlingen met veel pijn en moeite moeten verdelen in alinea’s. Niet op basis van inhoud, maar aan de hand van signaalwoorden en zelfs de vorm

van de examenvragen worden scholieren getraind in het opknippen van teksten in hapklare brokjes, die vervolgens in soms nauwelijks van elkaar te onderscheiden hokjes moeten worden gepropt. Drie bekende zogenaamde alineafuncties, het trio 'uiteenzetting', 'uitleg' en 'toelichting', hebben menig leerling nachtmerries bezorgd. Wat is in hemelsnaam het verschil?

Het Nederlands vormt een sleutelrol in het onderwijs, simpelweg omdat de meeste vakken in die taal worden aangeboden. Doordat het schoolvak niet meer gaat om het leren van de Nederlandse taal, maar om het kunnen opdelen van gekunstelde teksten, zien leerlingen echter niet dat de geleerde vaardigheden ook buiten de context van het schoolvak nuttig zijn, wat problemen oplevert bij andere vakken. Het SBN noemt deze ontwikkeling 'versnippering'. Het gebrek aan context heeft ervoor gezorgd dat Nederlands in plaats van de spil de zure appel van het onderwijs is geworden, terwijl de taal ook buiten de schoolmuren zo belangrijk is. Nederlands is en blijft onze moedertaal en zal 'over tien jaar niets aan relevantie hebben ingeboet' (SBN, pg. 7).

Iedereen is het erover eens dat Nederlands onze moedertaal is, maar toch wordt zij door velen allang niet meer als belangrijkste taal gezien. Deze tegenstrijdigheid is duidelijk zichtbaar in het onderwijs, van de basisschool (!) tot op de universiteit, waar steeds meer nadruk wordt gelegd op Engels in plaats van Nederlands. De verengelsing werd op 1 april de hemel in geprezen door René Couperus (*de Volkskrant*). In zijn column, met de veelzeggende titel *Leve de verengelsing van de universiteit!*, gaf Couperus een waslijst aan voordelen van Engels als voertaal in de collegezaal. Studenten vinden die internationalisering ontzettend interessant en worden door Engelstalig onderwijs 'klaargestoomd voor een wereldwijde carrière in onze globaliserende wereld'. Bovendien leren zij veel beter Engels dan de generatie(s) voor hen.

Couperus maakt een aantal sterke punten, zeker wat betreft het belang van de Engelse taal in onze globaliserende wereld. Hij vergeet echter één ding. Studenten, middelbare en basisschoolscholieren zullen alleen baat hebben bij Engels onderwijs als hun docenten die taal machtig zijn – en daar zit het probleem. Leraren op de middelbare school die hun lessen in het Engels moeten geven, blijken daartoe lang niet allemaal in staat en een paar cursussen zijn bij lange na niet genoeg om een compleet arsenaal aan vaktermen op te bouwen. Door het steenkolenengels in de klas krijgen leerlingen niet alleen minder mee van de lesstof, maar leren zij ook een gebrekkige vorm van Engels. Wanneer de brugklassers eerstejaarsstudenten zijn geworden, wordt echter wel verwacht dat zij goedlopende teksten in het Engels en Nederlands kunnen schrijven, maar dat kunnen ze niet. Op universiteiten gebeurt precies hetzelfde: docenten zijn de Engelse taal niet machtig, waardoor de kwaliteit van de colleges afneemt en de taalbeheersing van de studenten verslechtert. Een onderzoek

van de KNAW (Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen) uit 2003 laat zien dat de kwaliteit van een opleiding met gemiddeld 30% achteruitgaat als zij de overstap maakt van Nederlands naar Engels.¹

Ook met Cuperus' 'wereldwijde carrière' blijkt het in de praktijk behoorlijk mee te vallen. Veel Nederlandse studenten blijven wonen en werken in hun eigen land en hebben dus baat bij een goede beheersing van het Nederlands. Kaya Bouma interviewde studenten die (een deel van) hun opleiding in het Engels volgden.² Bijna allemaal merkten ze dat hun Nederlandse taalvaardigheid in die periode daalde, wat problemen opleverde op de werkvloer. Eén studente verlangde zelfs terug naar haar middelbare schooltijd, toen ze nog in staat was mooie, goedlopende zinnen te schrijven. Als ze nu een krant leest, ziet ze wat ze zelf ooit kon, maar nu is kwijtgeraakt: schrijven in haar eigen taal.

Tegenwoordig zijn globalisering en migratiestromen aan de orde van de dag. Deze ontwikkelingen, samen met de opkomst van voornamelijk Engelstalige social media, hebben ervoor gezorgd dat Engels terecht een zeer grote rol is gaan spelen in de samenleving. Zoals eerder gezegd is het SBN voor een meertalige context van het schoolvak Nederlands en dat is niet zonder reden. Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat de tweetalig onderwijs zijn vruchten afwerpt. *Meertalig onderwijs is beter onderwijs*, een artikel uit het *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, haalt stukken aan die bewijzen dat de hersenen van tweetalig opgevoede kinderen meer neurologische verbindingen bevatten dan kinderen die met één taal zijn grootgebracht, wat betekent dat de hersenen van eerstgenoemde groep beter zijn ontwikkeld. Verder zorgt tweetalig onderwijs voor flexibeler taalgedrag in zowel de vreemde als de moedertaal. Voorwaarde is dat kinderen vanaf jonge leeftijd les krijgen van docenten die de vreemde taal zeer goed beheersen, maar zoals gezien ontbreekt het daar in de praktijk helaas vaak aan.

De Nederlandse taal heeft zich te makkelijk aan de kant laten schuiven door het Engels. Dit komt niet alleen doordat Engels belangrijker is geworden in de moderne maatschappij, maar ook door de eerder besproken invulling van het schoolvak Nederlands. Leerlingen leren trucjes waarmee ze nep-teksten kunnen lezen; van echte taalverwerving, kennis die toepasbaar is in de Nederlandse maatschappij, is nog amper sprake. Naast verengelsing en vervreemding van de samenleving heeft het schoolvak te maken met een derde probleem: de invulling van het literatuuronderwijs. Aleid Truijens klaagde al over het feit dat de Nederlandse letteren veel te weinig aandacht krijgen in het onderwijs, wat met één blik op de eindexamens wordt bevestigd. De examensyllabus van het vwo voor dit jaar

¹ Geraadpleegd via www.volkskrant.nl/. Digitaal artikel gepubliceerd op 18 juni 2017.

² Geraadpleegd via www.volkskrant.nl/. Digitaal artikel gepubliceerd op 11 juni 2018.

(en alle voorgaande jaren, overigens) geeft een keurig overzicht van alle onderwerpen, domeinen genaamd, die in het eindexamenprogramma aan bod moeten komen. Van de vijf domeinen worden er slechts twee getoetst op het centraal schriftelijk eindexamen: A en D, leesvaardigheid en argumentatieve vaardigheden respectievelijk. Domein E, literatuur, zit weliswaar in het programma, maar wordt niet getoetst. Op basis van de eindexamensyllabi en uit eigen ervaring kan ik stellen dat literatuur een bijzaak is in de jaren voorafgaand aan het schriftelijk eindexamen (SE). Er is trouwens ook helemaal geen tijd voor; scholieren moeten immers tientallen alineafuncties, signaalwoorden en argumentatieschema's uit hun hoofd leren. Daar past nog maar nauwelijks een fatsoenlijk aantal literaire werken bij.

Op de boeken die leerlingen tegenwoordig wél lezen valt ook het een en ander aan te merken. Columnist Bert Wagendorp trok van leer tegen deze lees- of literatuurlijst en omschreef de lijst als 'voorgesorteerde belegen meuk' (*de Volkskrant*, 26 februari, pg. 2). De lijst is al jaren hetzelfde en jonge, nieuwe schrijvers vormen een marginale minderheid; geen wonder dat scholieren zo weinig lezen! Onlosmakelijk verbonden aan de leeslijst zijn de verslagen die na elk gelezen boek moeten worden geschreven, die ook voor veel problemen zorgen. Er gaat haast meer tijd en moeite zitten in de door veel scholieren gevreesde "creatieve opdracht" (schrijf een nieuw einde aan het verhaal, ontwerp een kaftillustratie, etc.) dan het lezen van een Mulisch, Japin of Van Dis. Aan het eind van de rit volgt bovendien nog de mondelinge overhoring. Waarom is die vorm van toetsing alleen niet genoeg, of, als er zo nodig een schriftelijk eindproduct moet worden geleverd, waarom volstaat een gedegen samenvatting van het gelezen werk niet?

Niet alleen de papieren literatuur is een ondergeschoven kindje in het Nederlands taalonderwijs, ook de digitale geletterdheid komt niet of nauwelijks aan bod. Zowel jongeren als volwassenen lezen boeken en kranten tegenwoordig veelal online. Scholieren en studenten maken daarnaast veelvuldig gebruik van wat het SBN 'nieuwe literaire genres' noemt. Te denken valt aan satirische websites, (Japanse) strips en vlogs, die beeld en woord combineren en elkaar zo versterken. Niets van dat alles maakt onderdeel uit van de huidige curricula; over een gebrekkige verbinding met de moderne samenleving gesproken.

In plaats van de oplossing te zoeken in de zoveelste onderwijsvernieuwing (Platform Onderwijs2032, Omdenken), die hand in hand gaat met verhitte discussies tussen voor- en tegenstanders en maandenlange besluitvormingen, wordt het tijd om voor de verandering terug te grijpen op het verleden. Tot diep in de 19^e eeuw werd in ons land op de basisschool gebruik gemaakt van het zogenaamde literair-grammaticaal paradigma. Deze vorm van onderwijs berust voornamelijk

op literatuuronderwijs. Aan de hand van simpele zinnestelsels, maar ook degelijke literaire teksten leerden scholieren lezen en schrijven. Als studente Griekse en Latijnse Taal en Cultuur aan de Radboud Universiteit te Nijmegen heb ik vanaf dag één te maken gekregen met deze manier van taalverwerving. Naast zeer intensieve grammatica- en woordenschatcolleges krijgen eerstejaarsstudenten meteen literaire teksten voorgeschoteld. Met de kennis van eerdergenoemde colleges worden teksten van Cicero, Vergilius, Plato en vele anderen vertaald en geïnterpreteerd. Doordat de student de geleerde theorie meteen toegepast ziet in de literaire praktijk, worden de gortdroge taalwetten een stuk inzichtelijker. Bovendien vraagt het aandachtig bestuderen van teksten aan de hand van taalkundige regels een actieve (leer)houding, waardoor de theorie beter beklijft dan wanneer alle gebruiksvormen van de verschillende naamvallen domweg in het hoofd worden gestampt. Al doende leert men en dat geldt zeker niet alleen voor de klassieke talen. Een ander voordeel van het literair-grammaticaal paradigma is dat niet alleen de lees-, maar ook de schrijfvaardigheid wordt ontwikkeld. Door veel te lezen vergroot je je woordenschat, leer je te spelen met zinsconstructies en stimuleer je je eigen creativiteit. Leerlingen leren zelf, geïnspireerd door talloze voorbeelden, wat er allemaal mogelijk is, of dat nu Grieks, Frans of Nederlands is. Dit kweekt een grote mate van betrokkenheid bij en liefde voor de taal.

Het literair-grammaticaal paradigma van de 19^e eeuw moet natuurlijk enige veranderingen ondergaan. Zo moet er bijvoorbeeld niet alleen gekeken worden naar de voor scholieren veelal onbekende klassiekers, die een groot deel uitmaken van de vreselijke leeslijst. De moderne, digitale teksten en beeldtaal dienen ook te worden opgenomen in de schoolprogramma's. Twee alinea's terug schreef ik 'nieuwe literaire genres' tussen aanhalingstekens; ik stel voor dat we die kleinerende symbolen weghalen en podcasts, raps en dergelijke hun verdiende plaats geven in het Nederlands taalonderwijs. Dan is het schoolvak in één klap van zijn stoffige imago af en staat het weer in volle verbinding met de leefwereld van scholieren en studenten.

Literatuur is niet alleen de verbindende factor tussen mens en maatschappij, maar ook een moreel kompas. In het artikel *Why Not Do Something?: Literature as a Catalyst for Social Action* (McCall en Ford, 1998) wordt aangetoond dat verhalen aan de wieg kunnen staan van prachtige sociale initiatieven. Een voorbeeld uit de praktijk: docente Maryann Eeds behandelde met haar klas het boek *Fly Away Home* van Eve Bunting, waarin dak- en werkeloosheid centraal staan. Na het samen lezen van het boek merkte Eeds dat het werk iets in haar leerlingen had losgemaakt. Ze discussieerden over de personages, over hun moeilijke leefomstandigheden en eventuele oplossingen voor hun problemen. Deze napraatsessies resulteerden in een hartverwarmend project: de klas legde een groentetuin aan en doneerde de oogst aan gaarkeukens en de lokale daklozenopvang.

Ook op kleinere schaal kunnen boeken hun stempel drukken op de lezer. Wie heeft er nooit een verhaal gelezen dat zo'n indruk maakte dat het nog dagenlang door het hoofd spookte? Deze (positieve) invloed van literatuur op de innerlijke mens is zelfs wetenschappelijk bewezen. *Bibliotherapy in the Classroom Using Literature to Promote the Development of Emotional Intelligence*, een artikel geschreven door Amie K. Sullivan en Harold R. Strang, behandelt het fenomeen 'bibliotherapie', het op therapeutische wijze toepassen van (non-)fictionele teksten. Non-literaire bibliotherapie wordt al op allerlei manieren succesvol toegepast, merken Sullivan en Strang op. Gelovigen vinden levenslessen en troost in hun heilige boeken, artsen maken patiënten wegwijs in de medische wereld aan de hand van informatieve folders en mensen leren zichzelf te ontspannen of gezonder te leven met zelfhulpboeken.

Literaire bibliotherapie bestaat uit drie stappen die de lezer doorloopt: identificatie, katharsis en inzicht. Identificatie vindt plaats wanneer iemand leest hoe een personage in een boek zijn of haar probleem oplost. De lezer ziet dat er een uitweg bestaat en projecteert dit vooruitzicht op de eigen situatie. Daarna volgt katharsis (κάθαρσις), Grieks voor 'zuivering'. Deze door de Griekse filosoof Aristoteles geïntroduceerde term houdt in dat de ziel van een toeschouwer, nadat heftige emoties zoals angst en verdriet zijn opgewekt, wordt gezuiverd van deze gevoelens. Door het zien van (of in dit geval: lezen over) andermans ellende leer je beter om te gaan met je eigen zorgen. Het derde en laatste aspect van literaire bibliotherapie is inzicht. De lezer heeft geleerd dat zowel zijn of haar huidige als toekomstige problemen opgelost kunnen worden. De spreekwoordelijke dagelijkse *apple* die de dokter buiten de deur houdt, kan dus beter worden vervangen door een goed boek.

Aleid Truijens (*de Volkskrant*, 2 maart, pg. 26) begint haar column met de spottende vraag: 'Zouden er brede universiteiten bestaan in Frankrijk, China of Noorwegen waar je geen Frans, Chinees of Noors kunt studeren?'. Het verdwijnen van de universitaire studie Nederlands omschrijft zij als dramatische doch begrijpelijke gebeurtenis. De huidige invulling van het schoolvak Nederlands smooit alle liefde voor de taal in de kiem, wat resulteert in een historisch lage instroom van eerstejaarsstudenten. Het Nederlands taalonderwijs moet vandaag nog op de schop, maar ik stel voor al die vernieuwingen nu eens achterwege te laten. De oude vertrouwde Nederlandse literatuur, klassiek en modern, moet weer de boventoon gaan voeren in de klaslokalen in de vorm van een aangepaste versie van het literair-grammaticaal paradigma. Dan zullen er onder alle leerlingen die op de middelbare school, begeleid door gepassioneerde vakdocenten, hebben geproefd van de rijkdom

van het Nederlands, eindelijk weer enthousiastelingen zijn om de collegebanken te vullen en de volgende generaties op te leiden tot meesters in onze mooie moedertaal.

Bibliografie

Papieren krantenartikelen

Cuperus, R. (2019, 1 april). Leve de verengelsing van de universiteit!. *de Volkskrant*, p. 19.

Truijens, A. (2019, 2 maart). Nederlands is een schoolvak geworden dat nergens meer over gaat. *de Volkskrant*, p. 26.

Wagendorp, B. (2019, 26 februari). Nederlands. *de Volkskrant*, p. 2.

Digitale krantenartikelen

Bouma, K. (11 juni 2018). 'Struggles' met de Nederlandse taal: het effect van een studie in het Engels. *de Volkskrant*. Geraadpleegd op 3 april 2019, van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/struggles-met-de-nederlandse-taal-het-effect-van-een-studie-in-het-engels~bb7aab09/>

Huygen, F. (28 juni 2017). Engels als voertaal vernielt het hoger onderwijs. *de Volkskrant*. Geraadpleegd op 3 april 2019, van <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/opinie-engels-als-voertaal-vernielt-het-hoger-onderwijs~b7fd8359/>

Digitale tijdschriftartikelen

Lochtman, K., Van de Craen, P., Ceuleers, E. (2007). Meertalig onderwijs is beter onderwijs – Over inhoud- en taakgericht taalonderwijs. *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 28(4), 51-56. Geraadpleegd op 20 april 2019, van http://www.lerarenopleider.nl/velon/ledensite/files/2007/12/28_4_7LochtmanCraenCeuleers.pdf

McCall, A. L., Ford, M. P. (1998). Why Not Do Something?: Literature as a Catalyst for Social Action. *Childhood Education*, 74(3), 130-135.

Sullivan, A. K., Strang, H. R. (2002). *Bibliotherapy in the Classroom* Using Literature to Promote the Development of Emotional Intelligence. *Childhood Education*, 79(2), 74-80.

Webpagina's

College voor Toetsen en Examens. Havo- en vwo-examens 2019 en voorgaande jaren . Geraadpleegd op 10 april 2019 van <https://www.examenblad.nl/>

Levende Talen. (2019, dag en maand onbekend). *Talenexpo*. Geraadpleegd op 10 april 2019 van <http://www.talenexpo.nl/index.php>

Online rapport

Hendrix, T., Van der Westen, W. (2018). *Visie op het vak taal/Nederlands voor Curriculum.nu* (rapport over het heden en de toekomst van het vak taal/Nederlands). Geraadpleegd op 11 april 2019, van <https://levendetalen.nl/wp-content/uploads/2018/01/Visie-op-het-vak-taal-Nederlands-voor-Curriculum.nu-Hendrix-en-Van-der-Westen-jan-2018-DEF.pdf>

Minister Bruins: gatekeeper van de vervulde kinderwens

Sterre van den Heuvel

Nederland mag zich sinds 1 april 2001 met trots het eerste land noemen dat het homohuwelijk legaliseert (Overheid 2001). Daarmee werd ons land koploper op het gebied van gelijkheid tussen hetero- en homoseksuele koppels. Onder andere door moderne voortplantingstechnologieën breiden homoseksuele stellen zich uit tot ‘regenbooggezinnen’. Dergelijke alternatieve gezinnen hebben het zwaar. In onze samenleving gaat men namelijk uit van het klassieke westerse gezin als de norm. Op deze norm is de Nederlandse wet- en regelgeving dan ook afgestemd. Gezinnen die niet in dit plaatje passen, moeten daardoor harder werken voor de normaalste zaken. Hier zit gelukkig verbetering in. Zo kan een ‘meemoeder’ sinds 2014, net als elke vader, haar ouderschap aangeven bij een ambtenaar van de burgerlijke stand (Rijksoverheid 2019a). Voorheen gebeurde dit nog via een rechter.

Het is nochtans maar de vraag hoeveel meemoeders er binnenkort nog over zijn: vanaf 2020 kunnen lesbische wensouders en alleenstaande wensmoeders naar verwachting niet meer rekenen op financiële hulp van hun zorgverzekering bij het vervullen van hun kinderwens (NOS 2019). Iemand's sociale situatie is immers geen medische indicatie, zo stelt minister Bruins, minister van Medische Zorg en Sport. Op basis hiervan kan een persoon dus geen aanspraak maken op financiële ondersteuning vanuit de Zorgverzekeringswet. Een KID-behandeling, waarbij een vrouw zwanger raakt door middel van kunstmatige inseminatie met donorsperma, kan hierdoor opeens flink in de kosten oplopen. Voor hen wordt de toegang tot een gezin opeens zeer beperkt. Nederland was gelukkig toch al geen koploper meer (Wijnants 2018).

In dit essay zal ik beargumenteren hoe deze eventuele wetswijziging onterecht bepaalde gezinsstructuren een voorkeursbehandeling geeft, en hoe minister Bruins zich middels dit plan schuldig maakt aan discriminatie op basis van seksuele geaardheid en burgerlijke staat. Vervolgens zal ik beargumenteren hoe deze wijziging negatief kan uitpakken voor zowel wensmoeders als eventuele kinderen. Minister Bruins zet een stap terug op het gebied van gelijke behandeling van lgbt-koppels en alternatieve gezinsstructuren. Tevens is dit slecht nieuws voor de medische en psychische welzijn van ouder en kind. Het zou dus in ieders belang zijn als minister Bruins dit voornemen uit zijn agenda schrapt.

En zo staat het geschreven!

In de Tweede Kamer deed minister Bruins onlangs de volgende uitspraak: “Ook bij lesbische en alleengaande vrouwen kan sprake zijn van een medische indicatie, op grond waarvan zij recht hebben op vergoeding van een vruchtbaarheidsbehandeling. Echter, het ontbreken van een mannelijke partner (in geval van alleengaande en lesbische vrouwen) is geen medische indicatie” (Tweede Kamer 2019). Met andere woorden: als een man onvruchtbaar blijkt, kan hij aanspraak maken op vergoeding op basis van een medische zorgvraag. Het simpelweg ontbreken van een vruchtbare man in een andere gezinssituatie is géén medische indicatie en iemand kan hierdoor geen aanspraak doen op vergoeding vanuit de Zorgverzekeringswet.

Hiermee doet minister Bruins een stap twintig jaar terug in de tijd; de Commissie Gelijke Behandeling oordeelde in 2000 dat uitsluiting van vergoeding op basis van seksuele geaardheid of burgerlijke staat discriminatie is, en dus verboden (Commissie Gelijke Behandeling 2000). Alsnog mochten klinieken lesbische paren en alleenstaanden weigeren op basis van hun leefsituatie. Toentertijd reageerde minister van Volksgezondheid Els Borst hierop door een sociale indicatie gelijk te stellen aan een medische indicatie wanneer het gaat om een verwijzing voor een KID-behandeling (Kraus 2002, 27). Het hebben van een medische indicatie moet er namelijk niet toe doen wanneer het gaat om een KID-behandeling. Alleen het ontbreken van een vruchtbare mannelijke partner veroorzaakt de zorgvraag en dit maakt medische en sociale indicatie aan elkaar gelijk, aldus minister Borst (ibid).

Minister Bruins probeert dus een streep te zetten door de vooruitgang die de Commissie Gelijke Behandeling en minister Borst destijds hebben weten te boeken. Door vast te houden aan deze gedateerde wet, erkent minister Bruins de diverse en complexe praktijk niet. Hij slaagt er hierdoor niet in zijn functie als minister te vervullen, en gelijke medische zorg te bieden aan alle burgers.

Wat is nou hét gezin?

Steun voor dit wetsvoorstel zou uit een meer traditionele hoek kunnen komen, zoals vanuit christelijke hoek (NOS 2018; SGP 2019): lesbische stellen zijn simpelweg niet geschikt om voor een kind te zorgen. Hetzelfde geldt voor alleenstaande moeders. Antropologisch onderzoek naar verwantschapsrelaties levert echter kritiek op dé ideale gezinssituatie. Het gezinsideaal dat wij in Nederland hebben, is antropologisch opzicht slechts een product van de huidige tijd en plaats. Dit wil niet zeggen dat alternatieve gezinnen onderdoen voor dit ideaal. Het vormen van familiebanden blijkt vooral het

product van tijd en moeite die in een ouder-kindrelatie wordt geïnvesteerd (Pande 2009, 387). Het doet er in dit geval niet toe of de ouder genetisch verwant is aan het kind of niet.

Dit wordt onderbouwd door het onderzoek naar pluraal ouderschap in Kameroen door de Nijmeegse hoogleraar culturele antropologie dr. Catrien Notermans. In deze samenleving is het gebruikelijk dat afwisselend biologische en 'sociale' ouders de kinderen opvoeden. Zo kan bijvoorbeeld een kind jaren opgroeien bij een alleenstaande zus van zijn of haar biologische vader en hiermee een ouder-kind relatie opbouwen die niet onderdoet voor de band tussen een kind en zijn of haar biologische moeder (Notermans 2008, 355). Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat familiebanden worden gevormd door het delen van voedsel en intimiteit (ibid., 374). Het onderzoek toont aan dat het vormen van een gezin verbonden is aan mobiliteit, flexibiliteit en verschillende machtsdynamieken die de woonsituatie van kinderen bepalen (ibid.). Deze en andere voorbeelden maken duidelijk dat dé ideale gezinsstructuur niet bestaat..

Tegenstanders zullen wellicht aanvoeren dat kinderen gedrags- en emotionele problemen ondervinden wanneer zij opgroeien in een eenoudergezin. Dit blijkt inderdaad uit psychologisch onderzoek (Cherlin 1991). Wanneer echter statistisch werd gecontroleerd op huwelijksconflicten en andere problemen rondom een scheiding, vonden onderzoekers geen verband meer tussen opgroeien in een eenoudergezin en problemen in de ontwikkeling (ibid.). Pedagogische kwaliteiten en een gezonde ouder-kindrelatie blijken de belangrijkste factoren te zijn (ibid.). Tot dusver is er geen wetenschappelijk bewijs dat uitwijst dat lesbische ouders en alleenstaande moeders hier niet toe in staat zijn. Een gebrek aan een mannelijke ouder of het opgroeien in een alternatieve gezinsstructuur op zich vormen dus geen problemen voor een optimale ontwikkeling van het kind.

Kinderloosheid en onvruchtbaarheid

Het probleem dat eigenlijk verholpen dient te worden met behulp van KID, is onvrijwillige kinderloosheid en niet onvruchtbaarheid, zoals minister Bruins het doet lijken. Volgens Odile van Eck, therapeute voor mensen met vruchtbaarheidsproblemen en auteur van het boek *Een onzichtbaar verlies*, is afscheid nemen van een kinderwens een diep proces van rouw en aanpassing, dat tijd kost (Sikkel 2010). Mensen die de hoop op een kind op moeten geven, geven ook de hoop op diploma-uitreikingen, huwelijken en kleinkinderen op, en dit kan voor psychologische klachten zorgen bij wensouders.

Verdriet rondom het verlies van een kinderwens is uiteraard niet alleen weggelegd voor heteroseksuele koppels. Naar verwachting zal twintig procent van de vrouwen tussen de 26 en 45 jaar

kinderloos blijven en vier op de tien van deze vrouwen, beschouwen zichzelf als onvrijwillig kinderloos (CBS 2004). Het hebben van kinderen is een hele normale wens en het is dan ook niet vreemd dat omgaan met kinderloosheid een pijnlijke ervaring kan zijn. Lesbische koppels en alleenstaande vrouwen zijn door hun situatie helaas geen uitzondering; hun aanleiding maakt hen niet immuun voor het psychologische lijden. Niet voor niets kiezen zij voor opties die de moderne technologie te bieden heeft.

Helaas maakt een wetswijziging zoals minister Bruins die voorstelt het praktisch onmogelijk voor lesbische koppels en alleenstaanden om hun kinderwens op andere manieren in vervulling te laten gaan. Voor donorsperma moet iedereen zelf betalen, wat KID al geen goedkope oplossing maakt, maar nu deze wetswijziging in het vooruitzicht ligt, moeten wensouders vanwege hun seksuele geaardheid of burgerlijke staat nog dieper in hun portemonnee reiken. De KID-behandeling, donoren werven, reiskosten van de donor en spermabeheer (invriezen, bewaren en uitgifte) komen allemaal voor hun eigen rekening te vallen. Daarbij komt nog dat lang niet iedereen bij de eerste behandeling zwanger raakt: de kans op zwangerschap na KID is gemiddeld tussen de tien en de twaalf procent per behandeling (UMC Utrecht 2019). Grote kans op meer dan één kostbare behandeling dus. Kortom, het wordt bepaalde wensouders financieel onnodig moeilijk gemaakt om gepaste zorg ontvangen, terwijl de Zorgverzekeringswet de kosten voor anderen grotendeels dekt.

Creatief voortplanten

Wanneer de mogelijkheden steeds minder talrijk en aantrekkelijk zijn zullen wensouders neigen naar oplossingen buiten de wet om. In een zoektocht naar donorsperma heeft men over het algemeen nog twee opties: donorsperma over laten komen vanuit andere landen, of in persoonlijke kringen op zoek gaan naar een vrijwilliger. Allebei hebben flinke nadelen.

In het geval van buitenlandse spermabanken, is anonimiteit van de donor vaak wel gegarandeerd. In Nederland is dit een praktijk uit het verleden. Personen die verwekt zijn met behulp van gedoneerd sperma hebben door deze wetswijziging uit 2004 recht op afstammingsgegevens (Fiom 2019). Dit kan om verschillende redenen belangrijk zijn voor een 'donorkind'. Zo kan iemand baat hebben bij het hebben van medische gegevens van de donor in verband met erfelijke ziekten. Ten tweede kan anonimiteit van een biologische ouder zorgen voor identiteitsproblematiek bij een donorkind dat de wens heeft om zijn of haar spermadonor te ontmoeten. Uit onderzoek in België, waar anonieme donatie nog wel mogelijk is, blijkt dat 83 procent van de donorkinderen de wens heeft zijn of haar biologische vader te ontmoeten (Hertz, Nelson en Kramer 2013, 57). 85 procent geeft aan dit te willen om zichzelf te ontdekken en 38 procent wil contact leggen om een relatie op te kunnen

bouwen (ibid.). Door op zoek te gaan naar buitenlands donorsperma, ontnemen wensouders hun kind het recht om te weten wie zijn of haar biologische vader is.

Een andere weg die wensouders inslaan, is op zoek gaan naar een spermadonor buiten de officiële wegen om. Dit is bijvoorbeeld mogelijk op www.verlangennaareenkind.nl en andere online forums. Hier bieden mannen zich online aan als bekende donor, maar gebruik is geheel op eigen risico: de mannen zijn op geen enkele manier gescreend. Sommige oproepen hebben slechts een voorletter en een e-mailadres. Het gevaar waar veel gynaecologen zich zorgen om maken, is dat het kind psychische of lichamelijke ziekten overerft van zo'n eigen geworven donor. Tevens kunnen zij besmet raken met verschillende seksueel overdraagbare aandoeningen (NOS 2019; UMC Utrecht 2019). Een gezonde donor vinden via een vertrouwd tussenpersoon als het ziekenhuis krijgt uiteraard voorkeur, mits dit niet al te moeilijk wordt gemaakt.

Bruins' scheppende hand

Als we goed kijken naar de argumenten voor het wetsvoorstel van Bruins, dan zien we dat er erg weinig overblijft van de punten waarop zo'n wetsvoorstel zich baseert. Eén ideale gezinssituatie zoals een traditioneel oogpunt zich voorstelt is simpelweg een product van onze tijd, plaats en sociaal-culturele context. Dit beeld als uitgangspunt nemen in de wet is niet inclusief en niet van deze tijd. Daarbij komt dat de huidige Zorgverzekeringswet zijn doel voorbij schiet: niet ongewenste kinderloosheid, maar onvruchtbaarheid wordt behandeld, ondanks een gelijksoortige uitkomst voor zowel heteroseksuele wensouders als lesbische en alleenstaande wensouders. Ten slotte zien sommige wensouders geen andere opties dan dat wat de gezondheid van de moeder en het kind onnodig in gevaar brengt.

Minister Bruins bekleedt als het ware de stoel van een schepper; hij bepaalt wie leven kan laten ontstaan en wie niet. Hopelijk zullen de verantwoordelijken tot inkeer komen wanneer zij nog eens om de tafel gaan deze zomer (Rijksoverheid 2019b) en zullen zij kiezen voor een progressiever beleid dat past in de huidige tijd van gelijke behandeling en sociale zorg. Zo niet, dan zal minister Bruins fungeren als gatekeeper van medische zorg, waarbij per definitie discriminatie plaatsvindt.

Bibliografie

Auteur onbekend. 2019. "Zorgen over toekomst vruchtbaarheidsbehandeling lesbische en alleenstaande vrouwen." *NOS*, 1 maart. Geraadpleegd op 5 april 2019.
<https://nos.nl/artikel/2274035-zorgen-over-toekomst-vruchtbaarheidsbehandeling-lesbische-en-alleenstaande-vrouwen.html>

CBS. 2004. Kinderloosheid en opleidingsniveau. Laatst bewerkt op 24 mei 2004.
<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2004/22/kinderloosheid-en-opleidingsniveau>

Commissie Gelijke Behandeling. 2000. "Onderzoek uit eigen beweging: geen onderscheid naar burgerlijke staat door de dertien IVF-instellingen ten aanzien van ongehuwde man/vrouw paren; direct onderscheid naar homoseksuele gerichtheid door drie instellingen door lesbische paren uit te sluiten." Geraadpleegd op 5 april 2019.

Fiom. 2019. Wet- en regelgeving. <https://fiom.nl/kenniscollectie/kid-dna/wet-en-regelgeving>

Hertz, R., M. K. Nelson en W. Kramer. 2013. "Donor conceived offspring conceive of the donor: The relevance of age, awareness, and family form." In *Social Science & Medicine* 86:52-65. Geraadpleegd op 5 april 2019. doi:10.1016/j.socscimed.2013.03.001.

Kraus, S. 2002. "Gelijke behandeling door klinieken voor KI-behandeling, brief van de Minister van VWS." In *Nemesis* 18(1):27-28. Geraadpleegd op 5 april 2019.

Notermans, C. 2008. "The Emotional World of Kinship: Children's Experiences of Fosterage in East Cameroon." In *Childhood* 15(3):355-377. Geraadpleegd op 5 april 2019.

Overheid. 2019. Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden. Geraadpleegd op 5 april 2019.
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2001-145.html>

Pande, A. 2009. "'It May Be Her Eggs But It's My Blood': Surrogates and Everyday Forms of Kinship in India." In *Qualitative Sociology* 32(4):379-397. Geraadpleegd op 5 april 2019.

Rijksoverheid. 2019a. "Hoe krijg ik als duomoeder het ouderschap over het kind van mijn partner?" Geraadpleegd op 4 juni 2019. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ouderlijk-gezag/vraag-en-antwoord/hoe-krijg-ik-als-duomoeder-het-ouderschap-over-het-kind-van-mijn-partner>

---. 2019b. "Kamerbrief over vergoeding kunstmatige inseminatie met donorzaad." Laatst bewerkt op 13 maart 2019.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/03/13/kamerbrief-over-vergoeding-kunstmatige-inseminatie-met-donorzaad>

SGP. 2019. Standpunten - Huwelijk en gezin. Geraadpleegd op 23 april 2019.
<https://www.sgp.nl/standpunten/h/huwelijk-en-gezin>

Sikkel, M. 2010. "Het kind dat niet kwam." In *Psychologie Magazine* 7(2010). Geraadpleegd op 5 april 2019.

Tweede Kamer. 2019. Antwoorden op vragen van het lid Ploumen over de vergoeding van kunstmatige intelligentie. Laatst bewerkt op 26 februari 2019.

<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2019D08014&did=2019D0801>

UMC Utrecht. 2019. KID. Geraadpleegd op 5 april 2019.

<https://www.umcutrecht.nl/nl/Ziekenhuis/Ziekte/KID>

Wijnants, R. 2018. "Is Nederland nog voorloper op het gebied van homorechten?" *OneWorld*, geraadpleegd op 4 juni 2019. <https://www.oneworld.nl/harlot/homo-acceptatie-in-nederland-toen-en-nu/>